

Национална стратегија за развој 2021-2041 година на Северна Македонија

НАЦРТ Преглед на Методолошкиот пристап

МАЈ 2021 ГОДИНА

Нацрт: Ве молиме, не споделувајте без дозвола

Содржина

Контекст	3-4	Додаток	134
Постоечки национални рамки за развој и најдобра практика	5-18	Поимник	135-138
Учење од друго место	19-22	Анекс	139-140
Прстенестиот графикон (т.н. крофна) како „заштитна ограда“ на нашето патување	23-30 31-35	Користени материјали	141-143
Нацијата како систем	36-46		
Statecraft 3.0	47-50		
Човеков, машински и еколошки развој	51-63		
Методологија за 20-годишен процес на живеење	64-82		
Координирање	83-108		
Создавање	109-119		
Спроведување	120-124		
Средина за учење	125-133		
Длабок раст			

Подготовка на методологијата

Методолошката и управувачка рамка ќе обезбеди **долгорочна визија и патоказ** за економскиот, социјалниот, културниот и еколошкиот развој на Северна Македонија.

Основниот фокус беше **создавање на можности и општествена отпорност за справување со зголемената несигурност и ризик** во нашиот меѓусебно поврзан свет, како и длабоки трендови како што се климатските промени и дигиталната трансформација. Националната стратегија за развој (НСР) се подготвува и во услови кога европските земји се справуваат со здравствената, економската и социјалната криза предизвикана од пандемијата со **Ковид-19** со цел да се постават темелите за „подобро возобновување“, на начин што ќе обезбеди здрава иднина за сите.

Клучните аспекти што треба да ги земе предвид НСР вклучуваат:

Долгорочност. НСР ќе треба да биде подеднакво ефективна 20 години. Немањето таква долгорочност е причината поради која многу стратегии брзо застаруваат или не се спроведуваат на правилен начин.

Системски пристап. Предизвиците се премногу сложени и меѓусебно поврзани, а активностите кои се преземени во една област ќе влијаат врз другите.

Да се вгради прилагодливост. Невозможно е точно да се предвидат потребните одговори на политиката на сите идни предизвици. Флексибилноста треба да биде во јадрото на НСР.

Финансирање. Националната состојба, состојбата во ЕУ и состојбата во однос на донации

Доба на меѓузависности

Живееме во глобална доба на долги, меѓусебно поврзани вонредни состојби. Климатски промени, губење на биодиверзитетот, пандемии, отпорност на антибиотици, миграција и човеков развој се некои од меѓусебно поврзаните предизвици со кои се соочуваат сите чинители во општеството (влада, академска заедница, индустрија и граѓанско општество). Поради динамичната и поврзана природа на овие вонредни состојби, владите се оние кои ќе треба да овозможат заедничка работа во општеството, градејќи хоризонтални стратегии и можности за соработка.

Поради овие меѓузависности, **потребната промена ќе еволуира додека нашите системи за живеење се во транзиција.** Тоа што денес е познато и може да се осознае, со текот на времето ќе биде изобличено од несигурни настани и каскадни ризици кои не може да се осознаат. **Во таа смисла, како можат системите во кои функционираме да научат како да учат и да се прилагодуваат?**

Истовремено, **за транзиција се потребни постојани напори во текот на подолг временски период.** Како одлучуваме да ги користиме нашите земјишта и ресурси денес има долгорочни импликации, но сепак нашите постојни системи тешко ги оправдуваат одлуките што влијаат на повеќе временски хоризонти (без разлика дали се политички циклуси, фискални буџети и плати). Ние мора да ја разбиеме трагедијата која надоаѓа, како што вели Марк Карни.

Ова е доба на меѓузависности. Воведувањето на човештвото меѓу општествените нивоа и планетарните граници и во насока на неговиот целосен потенцијал за развој изискува структурни реформи, кои доведоа до создавање на Statecraft 3.0.

Каква е моменталната состојба на владино ниво?

Постоечки национални рамки за развој и најдобри практики

Тековна доволност на политиките

Клучен атрибут на процесот за изготвување на методологијата е тоа што различни консултанти внесоа во неа специјалистичко знаење и искуство, како и **анализа заснована на докази** во однос на тоа колку се доволни политиките

Тековна доволност на политиките

Со цел да се спроведе нова Национална стратегија за развој, од клучно значење ќе биде да се учи од минатите, сегашните и идните стратегии низ повеќе теми на политики.

Идентификувани се два главни проблеми, **слабата координација** во создавањето на јавните политики и нивното **спроведување**.

„Најчесто откриени проблеми во спроведувањето на стратегиите се: (i) прекумерно воопштување на главните препораки, особено кога стратегиите не се проследени со акциски планови; (ii) недостаток на јасни одговорности и неефикасна координација меѓу клучните засегнати страни; (iii) малку внимание врз трошоците за политики и расположливите средства за финансирање и (iv) се посветува малку внимание на политиките пред спроведување на анализа пред и по проценка на нивните ефекти, а со цел да се добијат информации за следниот циклус на процесот на креирање политики.“

Извештај за усогласување на локалните и регионалните стратегии со националните стратегии за развој: Во потрага по синергии

Стратегии што се преклопуваат: Координацијата и меѓусекторскиот поглед во рамките на јавните политики се слаби што доведува до преклопување на стратегиите и функциите помеѓу чинителите;

Недостаток на координација: во спроведувањето на многу политики недостасува координација затоа што многу од секторските стратегии во владините министерства се направени одделно и нејасно;

Недостаток на следење на „успехот“: Владиниот мониторинг има тенденција да се фокусира првенствено на резултатите отколку на постигнувањата кога станува збор за целите;

Финансиските ресурси не се соодветно земени предвид: Секторските и хоризонталните стратегии се развиваат на нејасен начин и не ги земаат предвид финансиските ресурси;

Базата на докази е слаба: Рамката за развој на стратегии, јавни политики и закони често не се заснова на докази...

Што доколку:

За целосен список на интервенции видете ги извештаите на консултантите

Развивање на меѓуресурска рамка/механизам за меѓусекторско усогласување на националните стратешки процеси

Создавање методологија за подобрена соработка и координација помеѓу релевантните засегнати страни во процесот на подготовка и имплементација на документи за стратешко планирање

Граѓаните треба да бидат вклучени во процесите за следење и евалуација на спроведувањето на стратешките планови и со процесот на НСР може да се развијат паметни платформи за отворени податоци и следење на напредокот

Одделуваат доволно средства и ресурси за успешно спроведување на донесените стратегии.

Создавате процес на донесување одлуки за НСР што е транспарентен и јасно соопштува тоа кои одлуки за докази се носат.

Тековни клучни приоритети

Клучен атрибут на процесот за изготвување на методологијата е тоа што различни консултанти внесуваат специјалистичко знаење и искуство, како и **анализа заснована на докази** за тоа кои се главните владини приоритети (и какви промени може да следат) во рамки на националните, регионалните и политиките во ЕУ

Стратешки приоритети на Владата

Владата има утврдено повеќе клучни стратешки приоритети, цели и процеси во повеќе тематски области, вклучувајќи ги и следните:

Добро
управување

Пристапување
во ЕУ

Економија и
јавни
финансии

Животна
средина

Правда и
владеење на
правото

Технологија
и податоци

Социјална
политика

Приритети за добро владеење

За целосен список видете го извештајот

Стратешки приоритети

Зајакнување на владеењето на правото преку непристрасно и недискриминаторско спроведување на законите, градење независни институции и функционален систем на локална самоуправа;

Целосно спроведување на Охридскиот рамковен договор и градење граѓанска држава и етничка кохезија според начелата на меѓусебна толеранција и почитување

Документи и процеси

Стратегија за реформи во јавната администрација: Таа се однесува на целокупното работење на администрацијата и постојано се развиваше од 1999 година.

Начела на СИГМА/ОЕЦД за јавната администрација: Овие дефинираат детални барања за добро функционирање на јавната администрација во секоја од 6-те основни области: (1) стратешката рамка за реформа на јавната администрација; (2) развој и координација на политиките; (3) јавни услуги и управување со човечки ресурси; (4) отчетност; (5) испорака на услуги; (6) управување со јавни финансии.

Отворено владино партнерство: Северна Македонија се приклучи во 2011 година за да ги обедини владините реформи и граѓанското општество за да креираат акциски планови кои ја прават Владата поинклузивна, поодговорна и поотчетна. Претходните акциски планови опфаќаат пристап до информации, фискална транспарентност, отворени податоци и подобрување на отвореноста на локално ниво. Ваквите приоритети треба да се одразени и во НСР.

Национална стратегија за соработка на Владата со граѓанското општество 2018-2020: нова верзија на оваа стратегија беше објавена во нацртот на Стратегијата на НПАА со Акциски план за периодот 2021-2023 година.

Приоритети во пристапувањето кон ЕУ

За целосен список видете го извештајот

Стратешки приоритети

Успешни пристапни преговори со Европската унија

Документи и процеси

Владата треба да ги земе предвид препораките дадени од Европската комисија и да ги адресира во НСР.

Национална програма за усвојување на европското законодавство (НПАА): Ова е сеопфатен долгорочен документ што ја дефинира динамиката на усвојување на европското законодавство, односно стратешките упатства, политиките, реформите, структурите, ресурсите и роковите што треба да ги усвои Северна Македонија за да ги исполни барањата за членство во ЕУ.

Извештаи и барања за напредокот во пристапувањето кон ЕУ: Секоја година Европската комисија подготвува годишни извештаи, оценувајќи го спроведувањето на основните реформи во Западен Балкан и Турција, кои се презентираат заедно со јасни и прецизни препораки и упатства за следните чекори.

Нова ревидирана методологија за европското проширување: утврдува ревидиран процес на пристапување кој ќе биде поверодостоен, со посилено политичко управување, подинамичен и попредвидлив. Клучната новина во ревидираната методологија е што тековните поглавја за преговори сега се групирани во шест динамични тематски кластери.

Приоритети во Економијата и јавните финансии

За целосен список видете го извештајот

Стратешки приоритети

Развој на економијата, зголемување на продуктивни работни места и подигнување на животниот стандард на граѓаните

Реформи во образовниот систем и инвестиции во иновации и информатичка технологија

Документи и процеси

- **Програма за реформи во управувањето со јавните финансии:** Таа ја поставува основата за усвојување на нов закон за буџет и развој на нов интегриран систем IFMIS, кој целосно го менува системот за управување со јавните финансии во земјата.
- **Фискална стратегија:** Ова е целокупната фискална рамка, која влијае на управувањето со долгот и на годишното планирање на буџетот.
- **Економски и инвестициски план за Западен Балкан (усвоен од Европската комисија):** Со овој план се идентификуваат 10 водечки политики за инвестиции за поддршка на долгорочно закрепнување на економијата, забрзување на зелената и дигитална транзиција и поттикнување на регионална соработка и конвергенција со ЕУ. Треба да се земе предвид при изготвувањето на НСР.
- **Повеќегодишна финансиска рамка 2021-2027 и ЕУ од следната генерација:** Оваа рамка ги дели приоритетите на една земја на ЕУ во однос на финансирањето и проектите на 7 специфични области: Единствен пазар, иновации и дигитални технологии; Кохезија, отпорност и вредности; Природни ресурси и животна средина; Ублажување и управување со границите; Безбедност и одбрана; Соседството и светот; и Европска јавна администрација *(за целосен список, видете го извештајот)*

Приритети за животната средина

За целосен список видете го извештајот

Стратешки приоритети

Намалување на загадувањето на воздухот

Документи и процеси

Национална стратегија за одржлив развој 2009-2030 година/Цели за одржлив развој (ЦОР): Северна Македонија се обврза на брз напредок и вети дека „никого нема да изостави“. Развојот мора да ја урамнотежи социјалната, економската и еколошката одржливост и овие цели треба да се адресираат во НСР.

Стратегија за енергетски развој на Република Северна Македонија до 2040 година: Стратегијата ги интегрира климатските и еколошките аспекти на енергетскиот сектор, истовремено предлагајќи прифатлива, сигурна и одржлива енергија за во иднина. Таа сè уште не е изработена.

Национална стратегија за транспорт: Беше презентирана пред Собранието на 17.10.2020 година и има за цел да развие усогласен сектор за транспорт кој е компатибилен на меѓународно ниво и е интегриран во системот TEN-T, стимулирајќи го економскиот и социјалниот развој на земјата и обидувајќи се да ја зачува животната средина и потребите на идните генерации.

Долгорочна стратегија за климатско дејствување: Се подготвува и ќе се најде пред Владата во декември 2021 година. Постојат и **Засилени национално утврдени прилози 2020-2030** (усвоени во април 2021 година)

Приоритети во правдата и владеењето на правото

За целосен список видете го извештајот

Стратешки приоритети

**Целосно членство на
Република Северна
Македонија во НАТО**

**Одлучно и неселективно
дејство против
организиранiot криминал и
корупцијата**

Документи и процеси

Национална стратегија за спречување на корупција и судир на интереси 2021-2025: Овој документ е прв од ваков вид усвоен од Собранието и се издвојува бидејќи применува меѓусекторски пристап (одразен во неговите активности).

Приоритети во технологијата и податоците

За целосен список видете го извештајот

Стратешки приоритети

Подобрување на капацитетите за податоци и статистика со цел подобрување на управувањето преку зголемување на транспарентноста, отвореноста, интегритетот и учеството на јавноста

Документи и процеси

Испорака на услуги: Меѓународните стандарди се усвоени и од Евростат и од Меѓународните стандарди за финансиско известување (висококвалитетна, меѓународно признаена збирка сметководствени стандарди). Ова и помага на земјата во споредувањето на финансиските и сметководствените податоци.

Стратегија за транспарентност 2019-2021 (се заснова на Стратегијата за отворени податоци 2018-2020): Овие документи поставуваат нови стандарди за транспарентност и објавување на податоци од страна на Владата. Стратегијата за отворени податоци, исто така, предвидува стратегија за користење на портал за отворени податоци на централната власт (<https://opendata.mk>), како и развој на методологија за попис на податоци, воведување на модел за лиценцирање на податоци, воспоставување на структурата за управување и развој на упатства за олеснување на објавувањето на збирките на податоци. И двата документи се во сооднос со Стратегијата за ИКТ, која се подготвуваше последните неколку години во МИОА, а се очекува да се усвои во 2021 година.

Приоритети во социјалната политика

За целосен список видете го извештајот

Стратешки приоритети

Да се идентификуваат начини за намалување на нееднаквостите и подобрување на кохезијата помеѓу различните социјални групи.

Документи и процеси

Национална стратегија за намалување на сиромаштијата и социјалното исклучување во Република Македонија 2010-2020 година: Ова претставуваше повеќесекторска стратегија што ги опфаќа следниве пет области: (и) Вработување и зајакнување на претприемништвото; (ii) Прилагодување на образованието на пазарот на трудот; (iii) Социјална и детска заштита, изградба на нов социјален модел; (iv) Промовирање на здравствена заштита и долготрајна грижа; и (v) Транспорт, комуникации и домување. Иако Владата вели дека ќе има нова политика за намалување на сиромаштијата и социјално исклучување, ова најверојатно ќе биде објавено по НСР.

Програма за работа на Владата 2020-2024: Ова ги опфаќа сите елементи на секторот за социјална политика.

Климатските промени недостасуваат и во двете клучни стратешки рамки како посебна област што е докажано во моделот на прстенест графикон (што има силна димензија на социјалната политика во смисла на попреченост, род, лица кои живеат во рурални и оддалечени области, возраст и други видови на социјална ранливост).

Стратешки недостатоци

Стратегијата подлежи на промени, треба постојано да се следи и мери за да се осигура дека сè се одвива во правилна насока. Затоа, периодично треба да се ревидира за да се провери дали вклучува сè што е потребно за да се овозможат информирани одлуки и промени без да се занемари претходно направеното.

На пример, енергетскиот сектор е регулиран со упатствата на ЕУ, но тој не користи модел на прстенест графикон и сè уште експериментира со различни начини кон транзиција. Следствено, ова претставува недостаток во нашето национално стратешко планирање.

Затоа, НСР треба да функционира како сеопфатна стратегија која ги покрива сите.

За целосен список видете го извештајот

Стратешки теми

Влада и политика

Животна средина

Правда и владеење на правото

Приоритети кои недостасуваат

Политички глас (Заедница и граѓанство)

Комуникација и мобилност (сектор за транспорт) главен извор на разлики во рамката за стратешко планирање во градот

Закиселување на океанот
Хемиско загадување
Оптовареност со азот и фосфор
Повлекувања на слатки води
Пренамена на земјиштето
Губење на биодиверзитетот
Осиромашување на озонската обвивка

Безбедност на храна
Води, домување и земјиште
Социјален капитал
Здравје

Како другите ги спроведоа долгорочните планови за развој?

Учење од друго место

Учење од друго место како да се креира НСР

Процесот на пишување на национална стратегија може да биде во различна форма. Сепак, вообичаено, националните влади имаат тенденција да ги применуваат следните процеси:

- 1) Создавање аналитичка основа
- 2) Утврдување на визијата, областите за стратешки развој, целите и придружните показатели
- 3) Реализирање на јавен дијалог *[понекогаш се случува по изготвувањето, така овозможувајќи многу мал придонес од јавноста]*
- 4) Изготвување на стратегијата
- 5) Донесување на формални одлуки за стратегијата и нејзините цели
- 6) Ратификување на стратегијата преку Парламентот за да се обезбеди демократски легитимитет
- 7) Спроведување на стратегијата преку креирање на политики
- 8) Следење и проценка на напредокот [обично преку статички пресвртници и без функционалност за коригирање]

Што можеме да научиме од овој процес со цел да ги развиеме процесите за Северна Македонија? Во компаративниот преглед беа посочени голем број прашања во врска со дизајнот (видете на следните страници) и ќе претставува основа во процесот за креирање на Стратегијата за Северна Македонија.

Прашања кои се однесуваат на дизајнот за Северна Македонија

Словенија и Хрватска беа користени како регионални примери со оглед на релативно сличната фаза на развој, институционалната структура и големината (во случајот на Словенија); заедничките цели на НСР; и нивното неодамнешно создавање. Беа избрани други земји за клучни лекции на одредени теми.

Словенија

Како можеме да...

- Понудиме длабока меѓусекторска и меѓупартиска соработка, но да ги ангажираме граѓаните порано?
- Овозможиме јасност на политиката во однос на хоризонталната соработка?
- Планираме трансформациска, наместо растечка промена?
- Се фокусирме на развој на внатрешни вештини?
- Ја прифатиме сложеноста и неизвесноста и да користиме соодветни аналитички модели?
- Забелешка: За жал, словенечката стратегија 2030 беше оценета како несоодветна набрзо по нејзиното завршување и беше целосно занемарена од креаторите на политики. Таа воопшто не беше користена во словенечката програмска вежба за употреба на средствата на ЕУ достапни за 2021-2027 година.
- Го искористиме пишувањето на НСР како момент за воспоставување нови институционални структури?
- Користиме партиципативен пристап за да изградиме нов општествен консензус?
- Дадеме приоритет на логично осмислување, соработка и управување со можностите за системски ризици?
- Вметнеме множински форми на сопственост во НСР?
- Ги идентификуваме и поврземе визионерите кои се носители на промени во големите и малите организации?
- Редефинираме како изгледа вредноста и добриот раст во 21 век?

Хрватска

Амстердам

Прашања кои се однесуваат на дизајнот за Северна Македонија

Германија

- Ја направиме климата **суштински дел** од индустриската стратегија, а не додаток?
- Изградиме структури во власта што можат да работат **хоризонтално**?
- Обезбедиме **социјална правичност** во климатските политики?

Велика Британија

- Ги испитаме **механизмите за градење отпорност** и да **вградиме прилагоденост** во НСР?
- Ги **трансформираме институциите и системите** што ги поткрепуваат нашите заложби со природата?
- Ја искористиме НСР за да ја направиме **Северна Македонија модел за транзиција за Југоисточна Европа**?

Естонија

- Ги испитаме можностите за **истовремена испорака** и управување со мрежата?
- Ги надградиме **средствата во државата**?
- Преземеме некои „**големи ризици**“?
- **Развиеме вештини кај населението**?

Виетнам

- Ја изработиме стратегијата со дизајнирање на **маргините на начин кој ќе испорача резултати за сите**?
- Ја надградиме можноста на локалната и регионалната власт **да ги разберат нивните граѓани**?
- Инвестираме во **насочени услуги за социјални програми**?
- Ги **анализираме каскадните ризици** на системско ниво?

Како изгледа транзицијата преку прстенестиот графикон?

Прстенестиот графикон како „заштитна ограда“ на нашето патување

Вовед во економија на прстенестиот графикон („крофната“)

Прстенестиот графикон („крофната“) е визуелна рамка за „безбеден и праведен простор“ создадена од Кејт Раворт. Оваа рамка го комбинира концептот на планетарни граници што првично беше предложен од Јохан Рокстром и неговите колеги, со комплементарниот концепт на социјалните граници додаден од Раворт.

Основата на теоријата на крофни е дека постојат 9 планетарни граници кои не можеме да ги надминеме ако сакаме да ја задржиме планетата во добра состојба за да можеме да напредуваме; климатски промени, закиселување на океанот, хемиско загадување, оптоварување со азот/фосфор, повлекување на слатководните води, преобразување на земјиштето, губење на биодиверзитет, загадување на воздухот, осиромашување на озонската обвивка.

Теоријата на прстенест графикон („крофна“) исто така се залага дека за човековата благосостојба се потребни 12 клучни ресурси: вода, храна, здравје, образование, приход и работа, мир и правда, политички глас, социјална еднаквост, родова еднаквост, домување, мрежи, енергија.

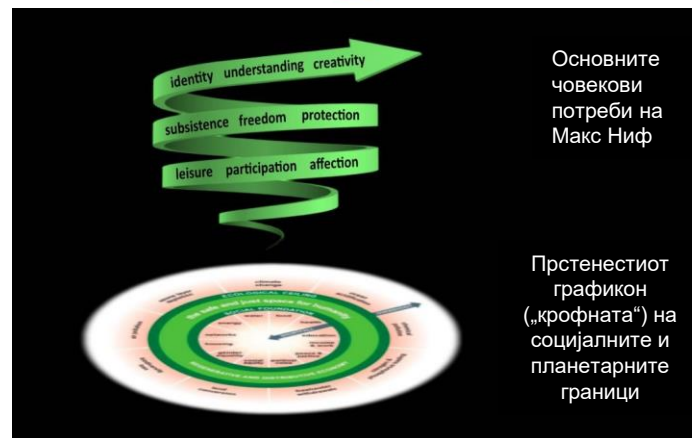
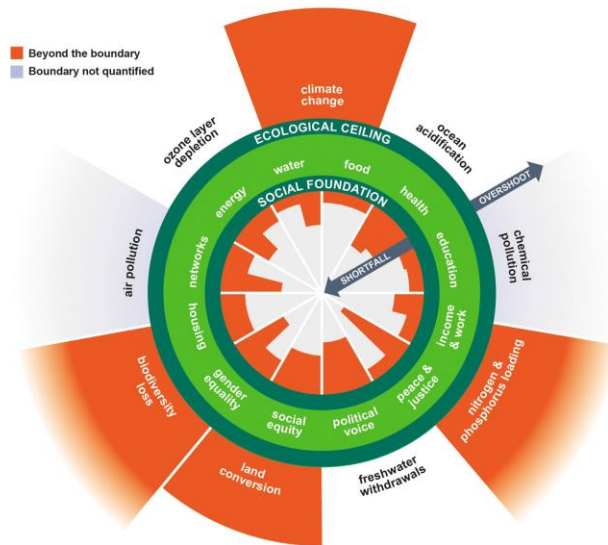
Ние веќе надминавме 3 од границите; Губење на биодиверзитетот (пропаѓање на еко-системот, распаѓање на мрежата на исхрана во нашите еко-системи), климатски промени (стакленички гасови), преоптоварување со азот/фосфор (еутрофикација во езерските системи и океаните)

Примена на прстенестиот графикон („крофната“) на Раворт

Ризик - „Безбедната и праведна“ рамка на прстенестиот графикон („Крофната“) (горниот десен дијаграм) ни помага да управуваме со познати ризици; тоа е алатка или рамка за проценка од која може да произлезе човеков, машински и еколошки развој.

Потенцијал - Моделот понатаму го разви Раворт во форма на спирала од повеќе прстенести елементи („крофни“) (долен десен дијаграм) во која се прикажани елементите што потоа се потребни за развој, а користејќи ја како основа матрицата на основните човечки потреби на Макс Ниф.

Неизвесност - При примената на крофната на ниво на национална држава во Северна Македонија за првпат, треба дополнително да ја разграничиме оваа рамка, да изградиме можности за отпорности да се справиме со неизвесноста. Како што се гледа од нашиот компаративен преглед (Очекувани резултати 1), националните планови за развој или стратешките прегледи мора да го решат прашањето на несигурност во меѓусебно сè поповрзаниот глобален систем.

Развојни начела за безбеден и праведен простор за развој

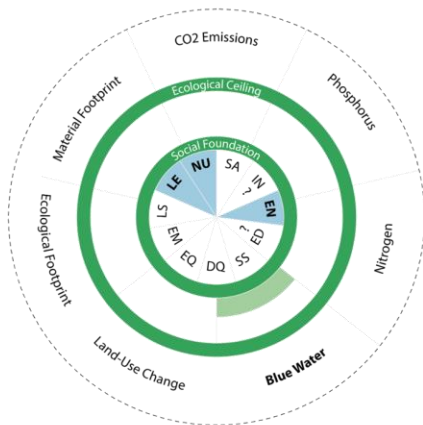
Моделот на прстенест графикон („крофна“) не е збир на политики и институции, туку начела за човештвото да напредува во 21-от век:

- Препознава дека економијата е вградена во и зависи од општеството и живиот свет;
- Ја гледа големата слика и препознава дека ќе биде потребно повеќе од државата за да се трансформираат економиите;
- Препознава дека човековото однесување може да се негува за да биде кооперативно и грижливо;
 - *Елементи:* Промовирање на разновидност, учество, соработка и реципроцитет;
- Препознава дека економиите, општествата и остатокот од живиот свет се сложени, меѓусебно зависни системи и применува системско размислување;
 - *Елементи:* Експериментирајте, научете, прилагодувајте се, еволуирајте и насочувајте се кон континуирано подобрување; Бидете претпазливи за динамичните ефекти, јамките од повратни информации и точките на превртување;
- Повикува на регенеративна и подистрибутивна економија;
- Ја менува целта од бесконечен раст на БДП во просперитетна состојба во прстенест графикон каде што потребите на сите се задоволени.

Во „Економијата на прстенест графикон (крофна)“, Раворт наведува дека дури и овие начела „ќе продолжат да се развиваат“ затоа што „ние само што започнавме да ги исцртуваме нивните слики, да ги чувствуваме нивните модели и да ја разбираме нивната интеракција“ (стр. 287).

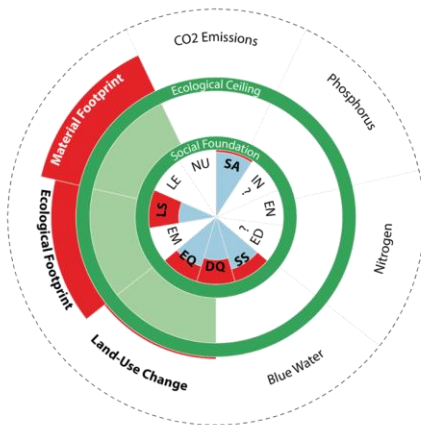
Каде е Северна Македонија на прстенестиот графикон денес?

Целите на Државата во секоја од овие области се придружени со илустративни статистички податоци кои даваат слика за моменталната состојба на државата, заснована врз податоците извлечени од извори од Универзитетот во Лидс: Дobar живот за сите во рамките на планетарните граници. Една илустративна статистика очигледно не може да ја отслика целосната разновидност и сложеност на општествениот и еколошкиот живот, ниту за богатството (или отсуството) на достапни податоци. Според тоа, податоците вклучени тука се алатка за да се разговара и да се создаде простор за подлабоко размислување за меѓусебните врски меѓу општествените и еколошките граници. Овие дијаграми исто така ќе бидат споредени во однос на ажурирана точност со оние на некои од агенциите на УНКТ.

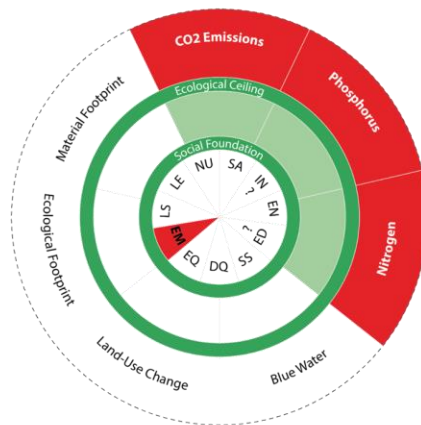
Добро функционира

Еколошки: Сина вода | **Општествени:** Просечен животен век со добро здравје, Исхрана, пристап до енергија

Не успева да контролира

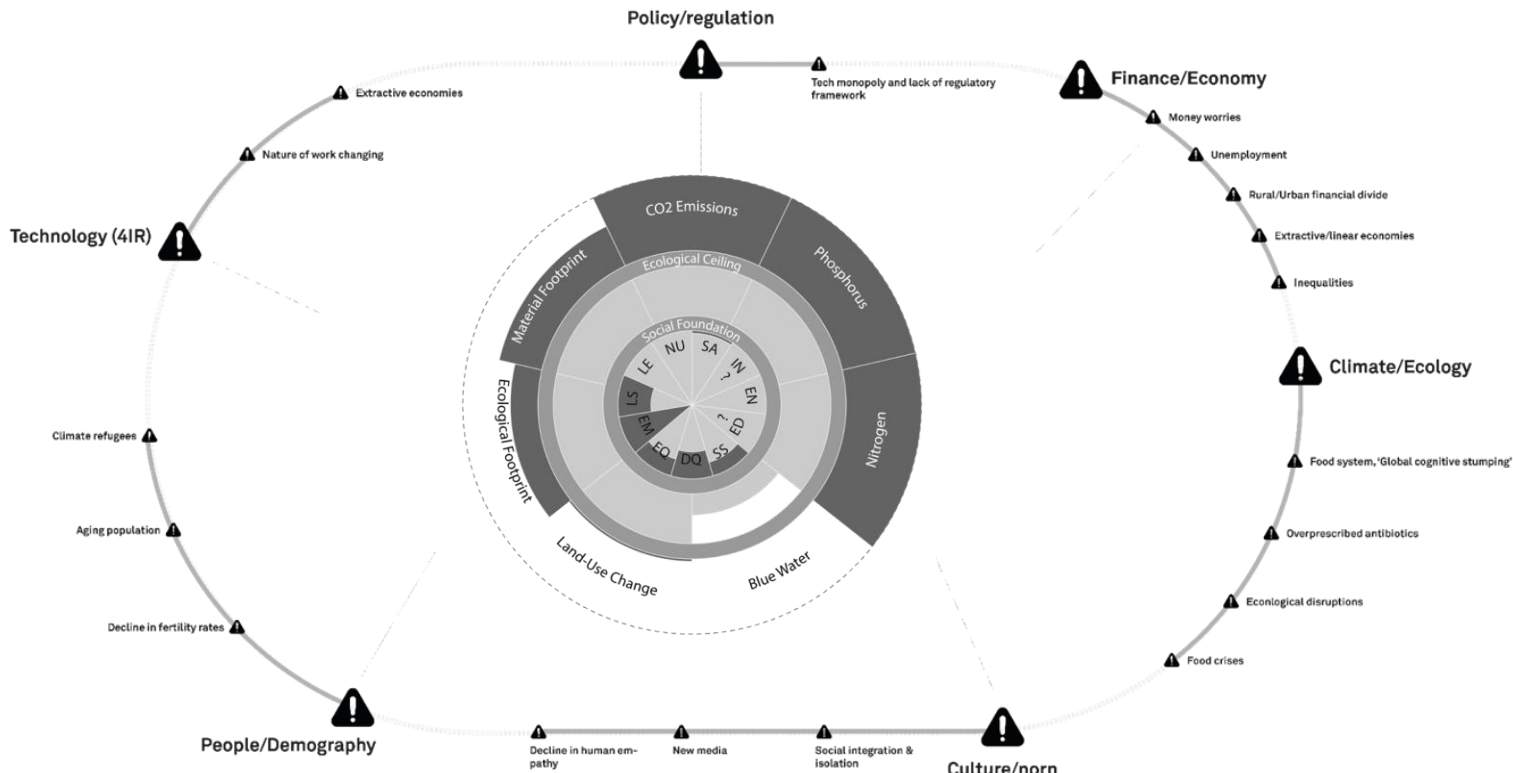
Еколошки: Материјален отпечаток, Еколошки отпечаток, Промена на употребата на земјиштето | **Општествени:** задоволство од животот, демократски квалитет, еднаквост, социјална поддршка, санитарни услови

Достигнува максимум кај

Еколошки: емисии на ЦО2, фосфор, азот | **Општествени:** Вработување

Кои се длабоките и нови трендови?

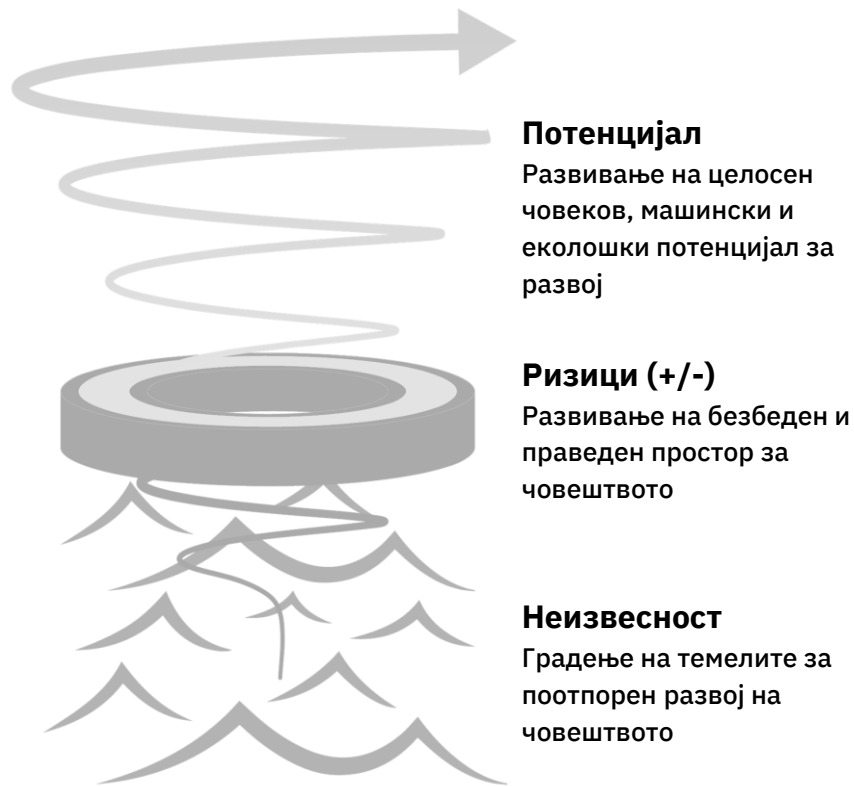

Длабоки трендови и нови ризици		Стратешки еколошки ризик	Стратешки општествен ризик	Влијание на „Крофната“	Потенцијално влијание врз развојот
Технолошки трендови	Автоматизација <i>Другите трендови вклучуваат: био-технологија, генска терапија, отворен извор, персонализација, посредување во податоци</i>	Зголемена емисија на стакленички гасови, експлоатација на ретки метали , Нови предизвици за рециклирање и управување со отпад итн.	Раселување на работниците, географски раселени, психичко здравје, невработеност, големи капитални трошоци, нарушување на приватноста , итн.	Здравје, образование, приходи и работа, климатски промени, губење на биодиверзитетот, загадување на воздухот	Идентитет, разбирање, креативност, егзистенција, слобода, заштита, слободно време, учество, приврзаност
Физички трендови	Урбанизација, Контра-урбанизација, Хипер-локализација, Промена на користењето на земјиштето	Обесшумување, уништување на живеалиштата, стакленички гасови, ерозија на почвата, оптоварување на природните ресурси, губење на биолошки разновидни екосистеми , загадување на водата, поплавување на вода, губење на покривката со дрвја итн.	Загадување со значително влијание врз здравјето на луѓето , поголема сиромаштија, оптоварување на услугите, итн.	Климатски промени, хемиско загадување, оптоварување со азот, повлекување на слатководни води, конверзија на земјиште, губење на биолошка разновидност, загадување на воздухот, здравје, домување, енергија	Идентитет, разбирање, креативност, егзистенција, слобода, заштита, слободно време, учество, приврзаност
Демографски трендови	Демографско забавување <i>Другите трендови вклучуваат: население кое старее, нови возрастни, родова еднаквост, мобилност во кариерата, зголемување на животниот век</i>	Нееднакви емисии, притисоци врз биоразновидното земјоделско производство , ерозијата на почвата и инвазиите од штетници и плевели може да доведат до намалување на биодиверзитетот, деградација на почвата, зголемени шумски пожари, помала употреба на ресурси, итн.	Намалено ниво на поддршка - емоционална и финансиска, невработеност, намалена даночна база, повисоки даноци , повлекување на ресурсите од руралните области, миграција на младите, побавен економски раст, потенцијални кризи во домувањето, итн.	Здравје, приходи и работа, образование, социјална еднаквост, енергија, мрежи, климатски промени, губење на биолошката разновидност, загадување на воздухот	Идентитет, разбирање, креативност, егзистенција, слобода, заштита, слободно време, учество, приврзаност
Трендови во	Зголемување на температурата (за 3	Губење на биодиверзитетот	Бедности и сиромаштија	Климатски промени	Идентитет, разбирање

Како да го примениме прстенестиот графикон („Крофната“) на национално ниво во време на несигурност?

Крофната како „заштитна ограда“ на нашето патување

Прстенестиот графикон („Крофната“) во време на сложеност

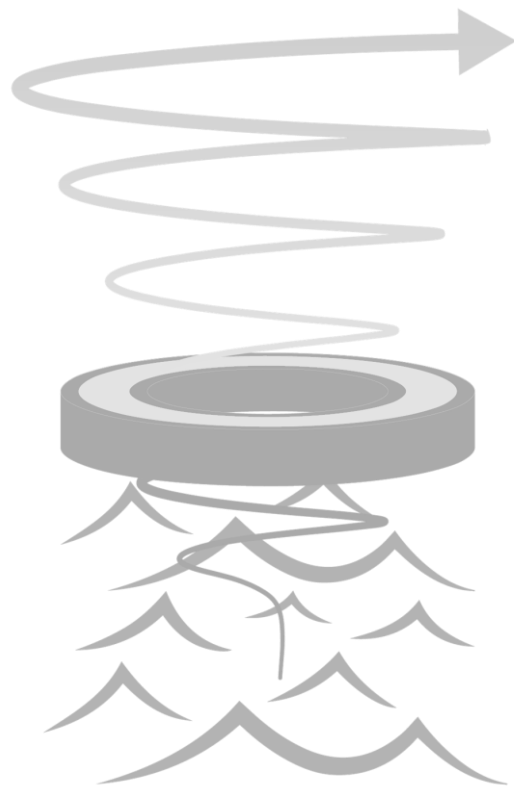

Живееме во сè посложен свет и како што е опишано во првото поглавје, прстенестиот графикон („Крофната“) е модел што постојано се развива и изискува прилагодување кон специфичниот контекст. Еден контекст не е ист со друг и секој контекст се развива речиси во реално време, често на несигурни начини. Ова создава потреба за јасно решавање на оваа **несигурност и контекстуалност**.

Затоа, го воведуваме концептот **Крофна Следно**, дополнително истакнувајќи ги основите кои ќе го обликуваат долгорочниот развој за да се создаде поотпорен (антифрагилен) систем. Моделот ги додава **струите на несигурност и основната спирала** која има за цел да ги донесе сите на исто рамниште и со тоа да овозможи учество во општеството.

Антифрагилност: *способност да се апсорбираат удари и за враќање во посилна состојба од пред тоа*

Рамка за распоредување

Потенцијал

Развивање на целосен
човеков, машински и
еколошки потенцијал за
развој

Ризици (+/-)

Развивање на безбеден и
праведен простор за
човештвото

Неизвесност

Градење на темелите за
поотпорен развој на
човештвото

Учење и
автоматизација

Клучни
индикатори

Длабинска
трансформација

Градење на
способност

Евалуациска
рамка

Инвестиции во
приход од
транзиција

Јазик и
таксономија

Следните поглавја понатаму ќе се состојат од 1.1 до

3.2

3.2

Човеков, машински, еколошки развој

Поткрепување целосен потенцијал за развој на системот на државата

3.1 Гледање на длабокиот раст како човеков/ еколошки развој

Препознавање на целосниот потенцијал за развој на системот на нацијата

2.2

Statecraft 3.0

Градење на дистрибуирани способности и посредување на општеството до транзиција

2.1

Гледање на системите преку крофната

Препознавање на социјалните нивоа и планетарните граници на системот на државата

1.2

Основна безбедност

Овозможување на сите чинители во системот да бидат дел од поттикнувањето на транзицијата

1.1

Доживување на државата како систем

Признавање на нацијата како заплеткан систем на текови

Државата како систем

Јазик и таксономија за заплетканиот систем на текови
Инвестиции во приход од транзиција

Државата како систем

Заплеткан систем на текови

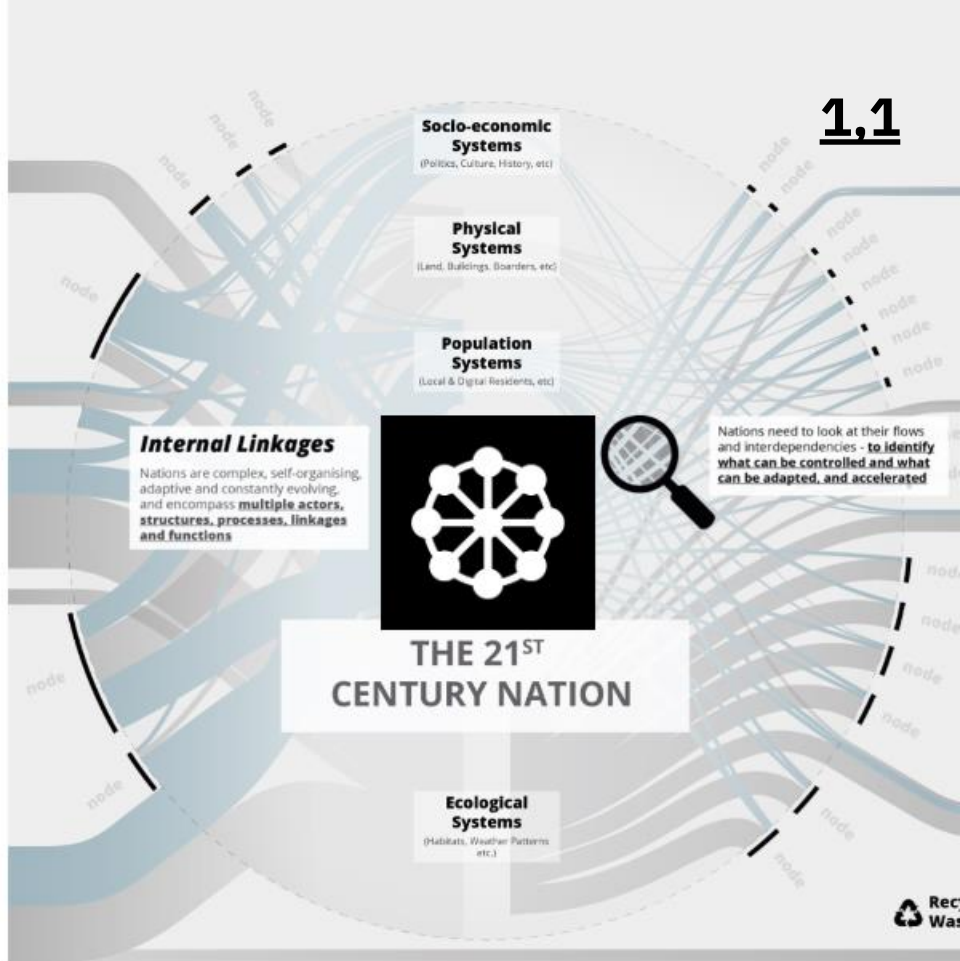
Првично ја гледаме државата како ограничена територија, а потоа и како заплеткан систем на текови, под влијание на прекудржавното однесување.

Како резултат на тоа, системот на државата има својствена несигурност бидејќи кога ќе промените нешто на еден простор, ќе создадете каскадни влијанија низ целиот систем, па така:

- Зголемената несигурност доведе до различни пристапи кон развојните стратегии. Повеќе не можеме да имаме одговор од типот „акција - реакција“ и еден на еден за да се справиме со стратешките ризици, туку мрежен пристап кој се состои од бројни паралелни процеси кои вклучуваат повеќе чинители;
- Заедно со кој било стратешки план, во секој процес треба да бидат вградени агилност и оценување (преглед).

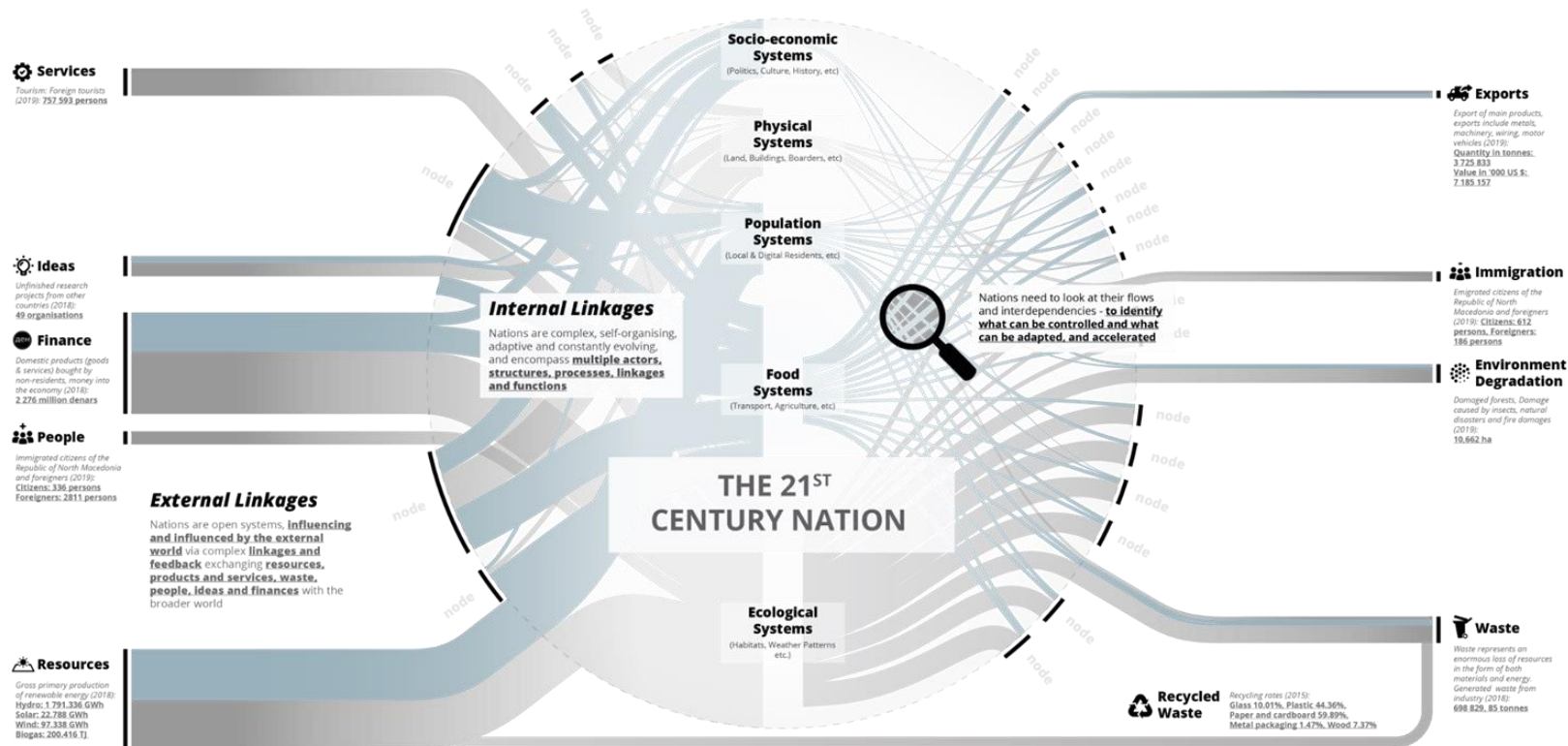
Ќе биде клучно за Северна Македонија да создаде промена во начинот на размислување во процесот на НСР за градење на заеднички системи, фокусиран јазик и таксономија. Покрај тоа, имајќи ги предвид очекуваните технолошки достигнувања во следните 20 години, НСР ќе треба да биде повеќе од само документ. Потребно е на неа да се гледа како на објект, самостојна автономна институција - со податоци во реално време и повратни информации и прилагодувања во реално време.

Примери: [КОВИД-19](#), [Поплавите од 2016](#), [Шумските пожари](#)

1,1

Државата од 21 век како заплеткан систем

Меѓусебно поврзана ранливост

Пандемијата може да се разбере како предупредувачки знак, преиспитување на структурните слабости на нашите постојни системи. Таа покажува колку е залудно да се инсистира на соочување со предизвиците на 21 век со институциите и методите на глобално управување од 20 век.

Нема да биде доволно едноставно да одговориме на каскадните кризи, треба да го поткрепиме преминот кон нов човечки договор со светот околу нас.

Нашата колективна стратегија за обновување, да се „возобновиме подобро“ од пандемијата, треба да е заснована врз системски одговор изграден врз нови, дискурзивни, условени процеси на постојано учење и самообновување, кои градат отпорност и надеж и ја признаваат меѓусебната поврзаност и видови ризици со кои се соочуваме, како и нивната „немерлива несигурност“.

„Поотворена глобална заедница, посложени технолошки системи, зависност од електронски системи за информации и комуникации, испреплетени системи за производство и испорака на храна, влијанието на климатските промени, глобалните системи за транспорт, приватизацијата на услугите и деловната заедница во постојани и брзи промени - сите овие доведуваат до нови и постојано менливи пројави на меѓусебно поврзана ранливост“.

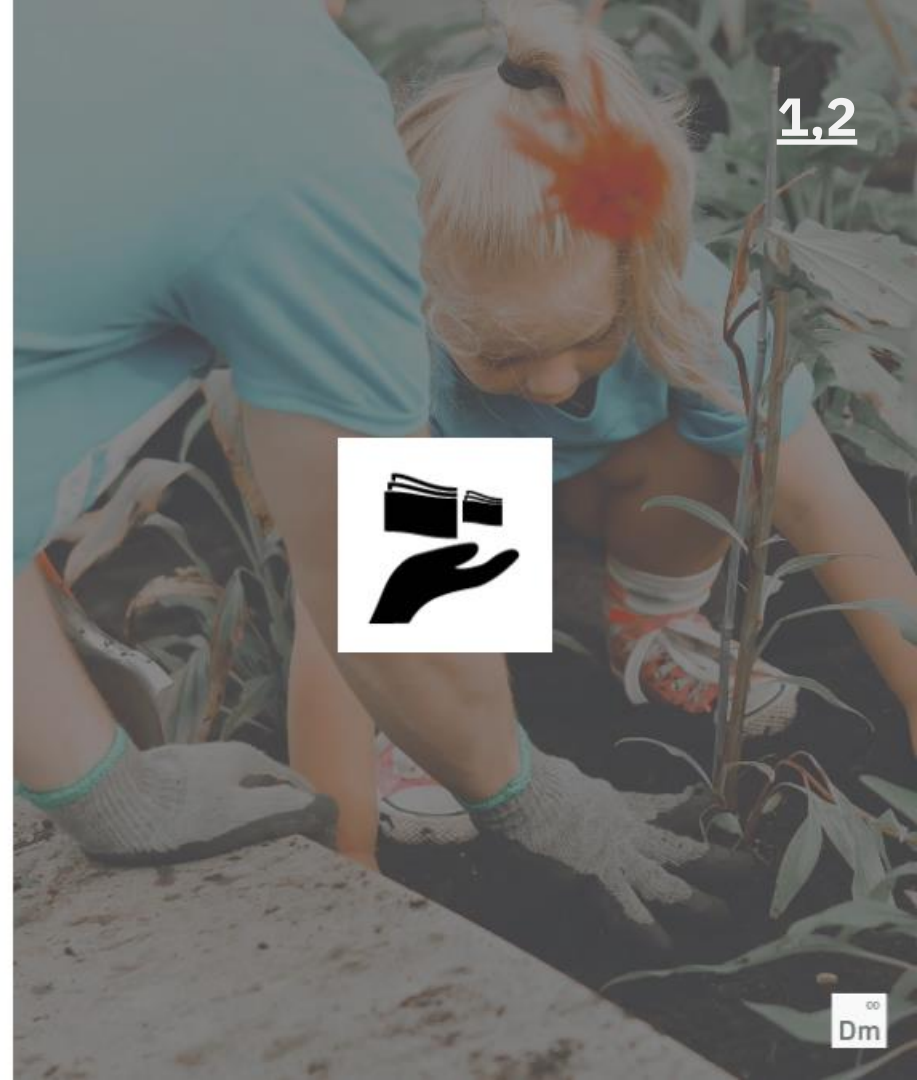
Краткорочен проект на Комитетот на НАТО за предизвиците на современото општество (НАТО КПСО), Завршен извештај, Осло, октомври 2002 година

Инвестиции во приход од транзиција

- За транзицијата на системите на една држава ќе биде потребно учество од страна на сите чинители.
- Како што појаснува прстенестиот графикон на Раворт, потребен е капитал во системот. Кога не му се исполнети основните потреби, поединецот не само што нема да може целосно да учествува во системот, туку исто така ќе создаде точки на ранливост онаму каде што потребите не се исполнети. Во ваква ситуација, со оглед на неизвесноста, проценката и планирањето на ризиците и потенцијалот станувата тешки.
- Затоа, транзицијата ќе треба да започне со инвестирање во основната способност на сите чинители да учествуваат.
- Предлагаме вложување во приходите од транзиција за да постои заеднички праг од кој сите чинители ќе можат да дејствуваат заедно. Во Северна Македонија веќе има предлог за реформа на структурата на социјална помош и воведување на форма на гарантиран минимален приход (ГМП) за покривање на 7% од населението што „ќе ги подобри исходите од сиромаштијата без да создаде средства за дестимулација на работа“ (Мојсоска-Блажевски, Петрески и Остас, Национално истражување за малото учество на пазарот на трудот кај жените, Скопје, ОН Жени (2017)).

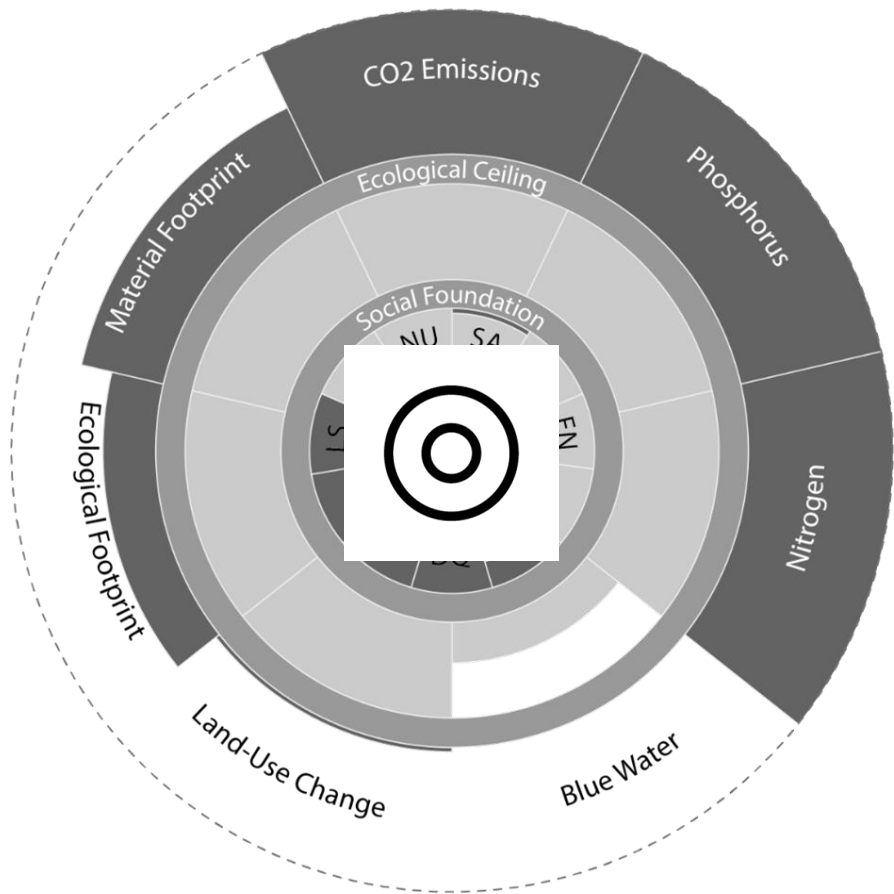
Други примери:

[Експерименти со УОП во Јужна Кореја; Експеримент со УОП во Финска; Експеримент со УОП во Кенија; Експеримент со УОП во Шпанија](#)

Statecraft 3.0

Хоризонтални способности за соработка
Длабока трансформација на кодексот

Државата преку прстенестиот графикон („Крофната“)

1. Треба да ги препознаеме општествените и планетарните граници на системите на државата.
2. Овие граници откриваат познати и одредливи ризици и вредносни потенцијали во системите.
3. Постојат и познати (непосредни) и одредливи (каскадни) ризици.
4. Гледањето на системите на државата преку крофната ни помага да процениме кои би можеле да бидат овие ризици.

Рамка за проценка преку крофната

Рамката за проценка со употреба на крофната им овозможува на чинителите да ја разберат нивната насока и напредок во однос на границите и потенцијалите опишани во крофната. Рамката го комбинира континуираниот капацитет на машините со делиберативното размислување на човекот во клучните моменти.

Примери: собираи на граѓани, интерфејс за дигитална проценка во реално време, итн.

Начела: отворено, континуирано, колаборативно, итн.

Длабока трансформација на кодексот

Длабоката трансформација на кодексот се фокусира на (пре)создавање на основните структури потребни за да се изврши транзицијата. Таа е во директна поддршка на градењето на можностите на системите и е директно зависна од овие способности; создавајќи зајакнувачка јамка на повратни информации меѓу двете.

Потребната трансформација е утврдена, тестирана и размерена преку процесот опишан во поглавјето Хоризонтални способности за соработка.

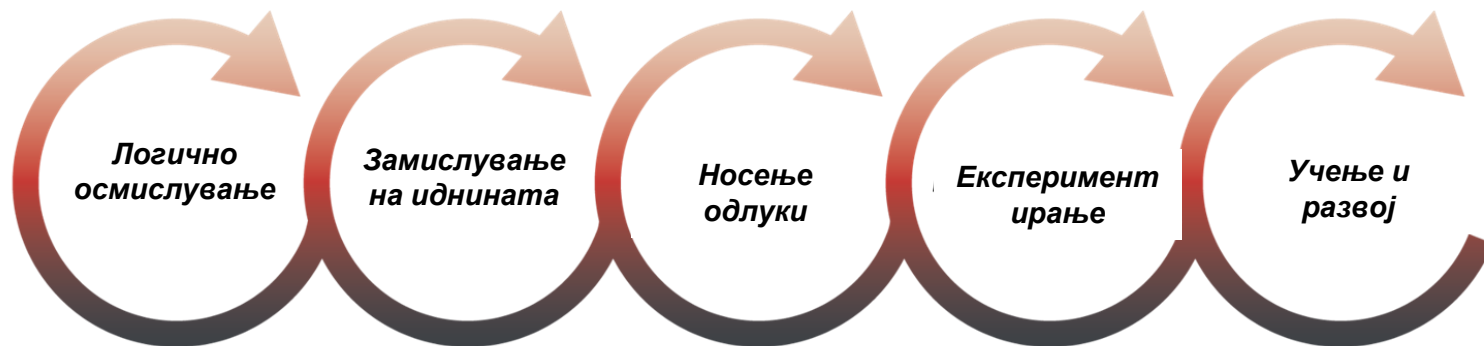
Хоризонтални и вертикални ^{2.2} **способности за соработка**

1. За да мобилизираме промена на системите, треба да изградиме дистрибуирани способности за соработка за да ја поттикнеме транзицијата низ системите.
2. Градењето на способностите треба да се протега хоризонтално низ општеството. Клучна промена на начинот на размислување, потребна за процесот на НСП ќе биде да се согледа државата како овозможувач за поттикнување и обезбедување на поткрепата за дистрибуирани способности за соработка.
3. Потребните можности можат да ја отклучат транзицијата преку длабока трансформација на кодот, иновации во целиот синџир на вредности и локално дејствување.

Следните слајдови ќе ја разоткријат природата и потенцијалот на градење хоризонтални способности за соработка.

Хоризонтални и вертикални способности за соработка

Градење на системските способности за да одговорат на позитивни и негативни ризици во системите на државата

2.2 Логично осмислување

Логичното осмислување создава: 1) свесност за поширокиот систем; 2) свесност за влијанието и надворешноста на тековните однесувања и модели; и 3) врски помеѓу вклучените чинители. Тоа го снабдува со сознанија заедничкото разбирање за сложен систем и ѝ овозможува на групата да ги согледува нештата од друг аспект, да ги асимилира сложените концепти и да се справува со реалните проблеми и можности. *Клучно, при преминот кон нето нулата, треба да изградите општествен капацитет за разбирање затоа што секој чинител во системот е и потрошувач и производител, и затоа секој треба да знае како може позитивно да придонесе.*

Начела: Колаборативно, заснованона докази и во реално време

Треба да постои целосен општествен пристап за во тоа да се убедат државната администрација, клучните засегнати страни и јавноста да го разберат процесот на НСР и да се изгради легитимитет преку обезбедување колективно одобрување.

Простори

Влада

Различни оддели преземаат логично осмислување во соработка со други преку хоризонтална група за координација

Клучни институции

Локалните клучни институции, како што се училиштата и домовите за грижа, преземаат логично осмислување во соработка со нивните различни чинители.

Деловна заедница

Претпријатијата преземаат логично осмислување во соработка со целиот свој синџир на вредност или во соработка со деловен конзорциум.

Граѓански здруженија

Здруженијата како што се здруженија за домување или граѓански организации преземаат логично осмислување како единечни единици или во мрежи.

Национално: Градење рамки што овозможуваат споделување низ простори за да се споделат сознанија со цел разбирање на национално ниво.

S
1

Систем

Мапирање на метаболички текови
Мапирање на системите

S
2

Трендови

Нови носители
Мапирање на трендовите и длабоките трендови

S
3

Ризици

Мапирање на ризици
Наративни нишки кај каскадните ризици

S
4

Потенцијал за нови вредности

Мапирање трендови наспроти синџирите на целокупни вредности

Хоризонтални и вертикални способности за соработка

2.2 Замислување на иднината

Невозможно е точно да се предвиди иднината, но можеме да развиеме заедничко чувство за можности и начела и вредности што можат да нè водат снаоѓајќи се низ нив. Ова може да помогне во градењето на колективната општествена сила за справување со ризиците и неизвесноста; за иднината да не биде иднина на страв, туку на надеж и споделени можности. Исто така, осигурува целото општество да биде вклучено во истиот процес, со што се гради кохезија, отпорност и веродостојност во иднината кон која се стреми општеството.

Им помага на креаторите на политики во транспортот и други чинители во иднина да размислуваат покреативно, но исто така и пошироко, длабоко и лично. На пример, шпекулативната разработка на концепти им помага да играат со различни варијабли – протегајќи ги во можни, веројатни и веродостојни портфолија на нови можности.

Начела: Соработка, масовно учество, транспарентно и сооченост со различни временски хоризонти.

Простори

Владата

Различни оддели ја замислуваат иднината во соработка со други преку хоризонтална група за координација

Клучни институции

Локалните клучни институции, како што се училиштата и домовите за згрижување, ја замислуваат иднината во соработка со нивните различни чинители.

Деловна заедница

Претпријатијата ја замислуваат иднината во соработка со целиот свој синџир на вредност или во соработка со деловен конзорциум.

Граѓански здруженија

Здруженијата како здруженија за домување или граѓански организации ја замислуваат иднината како самостојни единици или во мрежи.

Национално: Градење рамки што ѝ овозможуваат на државата да се зафати заеднички да ја замисли нивната заедничка иднина.

2.2

F
1

Реагирање на
непосредните
ризичи и
трендови

1-2-1 портфолија на
ризичи

Микро предлог-сценарија
Портфолио на опции и
експериментални

F
2

Реагирање на
потенцијалот за
нови вредности

испитувања
Потенцијал на синџирот на
целосни вредности

Предвиден потенцијал
Портфолио на опции и
експериментални

F
3

Реагирање на
долгорочни
ризичи /
несигурност

испитувања

Стратешко одржување
Долгорочни предлог-
сценарија

Портфолио на опции и
експериментални
испитувања

F
4

Реагирање на
каскадни
ризичи и
вредносен
потенцијал

Стратешки
инфраструктури
Стратешки насоки за
портфолија

2.2 Носење одлуки

НСР треба да се разработи со партиципативен пристап од долу нагоре (како што направи Хрватска) за да се создаде национална стратегија заснована врз консензус и докази.

Носењето одлуки е способност за посветеност на конкретни активности и резултати. Градењето на дистрибуирани способности за носење колективни одлуки создава: 1) споделена согласност; 2) легитимност на донесените одлуки; 3) отчетност меѓу вклучените чинители. Тоа создава сознанија за заложбите за иднината, кон кои чинителите може да одлучат да се приклучат.

Начела:

Колаборативно
Инклузивно
Транспарентно
Засновано на повратни информации

Простори

Влада

Различни оддели можат да донесат хоризонтални одлуки и колективно можат да поканат други чинители во процесите на промислено носење одлуки.

Клучни институции

Локалните клучни институции, како што се училиштата и домовите за згрижување, ги покануваат чинители поврзани со нивните процеси на промислено носење одлуки

Деловна заедница

Поединични претпријатија или конзорциуми се поканети да учествуваат во промисленото носење одлуки или да пишуваат и потпишуваат декларации.

Граѓански здруженија

Поединични граѓани или граѓански здруженија се поканети да учествуваат во носењето одлуки јавно да се залагаат

Национално: Градење рамки за донесување одлуки засновани врз колективна согласност надвор од редовните изборни циклуси.

2.2

D
1

1-2-1 портфолија на ризици
Гласање од убедување
Зајакнување на јамките на повратни информации

D
2

Потенцијал на синџирот на целосни вредности
Партиципативно буџетирање
Квадратно финансирање
Групно микрофинансирање
(Краудфандинг)

D
3

Стратешко одржување
Собранија
Жирија
Расправи

D
4

Стратешки
инфраструктури
Секторски
декларации
Индивидуални
обврски

Хоризонтални и вертикални способности за соработка

2.2 Експериментирање

Градењето на дистрибуираните способности за експериментирање создава: 1) докази за можности; 2) прототипови; и 3) побезбеден простор за преземање ризик. Обезбедува информации за докази и учи да се размерат и градат отворени инфраструктури.

Експериментирањето е способност за поставување хипотези, тестирање и повторување.

Портфолиото на поврзани експерименти што ги поврзуваат владата, државната администрација и клучните засегнати страни може да помогне во внесување на опипливост, видливост, чувства, емпатија, реципроцитет и рефлексивност во јавните процеси и да се испита како тоа влијае на нашиот однос кон иднината.

Начела: Колаборативно, засновано на вистинскиот свет, иновативно и повторливо
Простори

Влада

Владините оддели и локалните власти работат заедно за да експериментираат со длабоки кодови; трансформирање на основните структури на општеството.

Клучни институции

Клучните институции соработуваат со нивната околна заедница за да го организираат локалното експериментирање со благосостојбата.

Деловна заедница

Претпријатијата соработуваат за да експериментираат низ синџирот на целосни вредност со примена на хоризонтална иновација и инвестиции.

Граѓански здруженија

Граѓаните и локалните чинители се здружуваат за да експериментираат во нивното директно опкружување со поддршка од споделени алатки, установи и учење.

2.2

E
1

Експериментирање

Т.н. живи лаборатории, граѓански лаборатории
Кутии со песок
Лаборатории за политика, финансии, регулаторни тела

E
2

Координација на синџирот на вредност

Хоризонтална отворена иновација
меѓународни иновативни екосистеми

E
3

Иновирање во одржувањето

Лаборатории за поправки
Инвестиции во иновации за одржување

E
4

Градење на инфраструктура

Механизми за размерување
Долгорочна соработка

2.2 Учење и развој

Градењето на дистрибуираните способности за учење и развој создава: 1) постојан потенцијал за подобрување; 2) поткрепување кон целосен потенцијал за развој на човекот; 3) зајакнати способности за самосогледување. Создава сознанија за еволутивна транзиција што е во состојба да одговори на несигурностите.

Учење и развој е способноста да се открие потенцијалот за подобрување и да се предводи развојот насочен кон подобрување.

Една област за која треба да одлучи НСР се методите избрани за следење и евалуација.

Начела: Соработничко, отворено, самостојно и континуирано

Простори

Влада

Меѓународни и национални рамки за мерење за создавање сознанија за континуирано учење и развој на експерименти со длабоки кодекси.

Клучни институции

Клучните институции можат да комуницираат со податоци во реално време за тековните влијанија и со тоа да го одмеруваат учењето на локалната заедница.

Деловна заедница

Со формирање секторски сојузи и отворени протоколи, деловните субјекти можат да споделат учење и да се поддржуваат во меѓусебниот развој.

Граѓански здруженија

Дигиталното и човечко мерење на локалните резултати станува основа за создавање сознанија за следното повторување на локалните експерименти.

L
1

Мерење

Алатки за проценка
Метрика
Показатели

L
2

Заедничко учење

Самити
Отворени платформи
Сојузи

L
3

Повторување

Експериментирање од следната генерација

Длабока трансформација на кодексот – досие на примери

Демократско, чисто и дигитално планирање

Дигитализирање на системот за планирање за да се овозможи систем управуван од податоци и перформанси кој директно поддржува одлуки за демократско планирање.

[Nesta \(2016\) “The Future of Planning”](#)

Општи податоци

Заедничките дефиниции за податочните субјекти и решавањето на клучевите/идентификаторите овозможуваат да се споредат податоците од различни извори; поддршка на логичното осмислување кај сите чинители.

[US Census Bureau \(2021\) “Data Commons”](#)

Кодексот како закон

Препишувањето на законодавството како кодекс им овозможува на владите да ги утврдат празнините меѓу намерата и спроведувањето и со тоа подобро да испорачаат резултатот за општеството

[Digital.Gov.Nz \(2018\) “Better Rules for Government Discovery Report”](#)

Водство во набавките

Водечките набавки на пазарите им овозможуваат на владите да инвестираат на нови пазари, водејќи ја насоката на иновации во снабдувањето.

[UNDP \(2013\) “Innovation and Procurement”](#)

Јавна расправа за буџетирање

Поканата на мноштво чинители да учествуваат во расправата за буџетирање создава легитимитет во однос на направените инвестиции.

[OECD \(2020\) “Innovative Citizens Participation & New Democratic Institutions”](#)

Заеднички корисно согледување

Согледувањето за целосното влијание на нашето однесување и иницијативи врз планетата изискува нови институционални и корпоративни сметководствени рамки.

[P2P Foundation \(2020\) “Accounting for Planetary Survival”](#)

Инструмент за купување колективни резултати

Купувањето на колективни резултати им овозможува на владите да купуваат позитивни резултати од иницијативи водени од заедницата

[OECD \(2017\) “Environmental Fiscal Reform”](#)

Фискални стимулации

Владите можат да создадат фискални стимулации преку подобрување на усогласувањето на приходите од даноци и инструменти слични на данок меѓу избори штетни за транзицијата и избори свесни за транзицијата.

[UNDP \(2013\) “Innovation and Procurement”](#)

Човеков, машински, еколошки развој

Поткрепување на потенцијалот за целосен
развој на државата

Длабокиот раст како човеков, машински и еколошки потенцијал за развој

Во својата книга „Единственоста е близу“, Реј Курцвајл, футурист и директор за инженерство во „Гугл“, рече дека во однос на стапката на технолошки промени, „секоја деценија ја удвојуваме стапката на промена на парадигмата“.

За креаторите на политики, ова значи дека постои многу реален **ризик од откажување на системот** доколку процесите не се променат во насока на одржување чекор со технолошките промени.

Од друга страна, Курцвајл и нему сличните, унапредувањето на технологијата го гледаат како **можност за подобрување на човештвото**. За државите, технологијата ќе понуди постојано зголемување на портфолиото на можности за трансформација на економијата и општеството.

Реј Курцвајл
„Ние нема да доживееме
сто години технолошки
напредок во дваесет и
првиот век; ќе бидеме
сведоци на близу дваесет
илјади години напредок ...
или околу илјада пати
поголем напредок од
постигнатото во
дваесеттиот век “.

Длабокиот раст како човеков, машински и еколошки потенцијал за развој

Прстенестиот графикон („Крофната“) на Раворт е агностички настроена кон растот.

Во однос на нашата теза за раст за НСР (видете го подоцна делот подолу), од суштинско значење е да се изгради нов комплет на метрички инструменти за раст кој се фокусира на потенцијалот за целосен развој на луѓето, машините и еколошките системи, овозможувајќи ѝ на државата да се стреми кон раст кој ја надминува само економијата.

Потенцијал за целосен развој

Како што е наведено во Слајдот 49 погоре, во 21 век, човековите, машинските и еколошките системи ќе бидат заплеткани системи. Ќе треба да го поткрепиме потенцијалот за целосен развој на државата за да создадеме услови за „безбеден и праведен простор“ во 21 век. Човековата(хумана) држава ќе се гради врз напредната колективна човекова, машинска и еколошка интелигенција.

Околности- Со оглед на брзото темпо на технолошки напредок, Курцвајл предвиде дека до 2029 година, вештачката интелигенција (AI) ќе помине валиден турингов тест и следствено ќе постигне човечки нивоа на интелигенција, а до 2045 година ќе видиме дека е постигната „единственост“, т.е. кога напредокот во технологијата, особено во AI, ќе доведе до машини кои се попаметни од човечките суштества (што тој вели дека е можност да ја умножиме нашата ефективна интелигенција). Јасно е дека машинскиот развој ќе биде фактор кој постојано расте заедно со човековиот и еколошкиот развој.

Како природата на транзицијата создава сознанија за начинот на кој се креира Националната стратегија за развој?

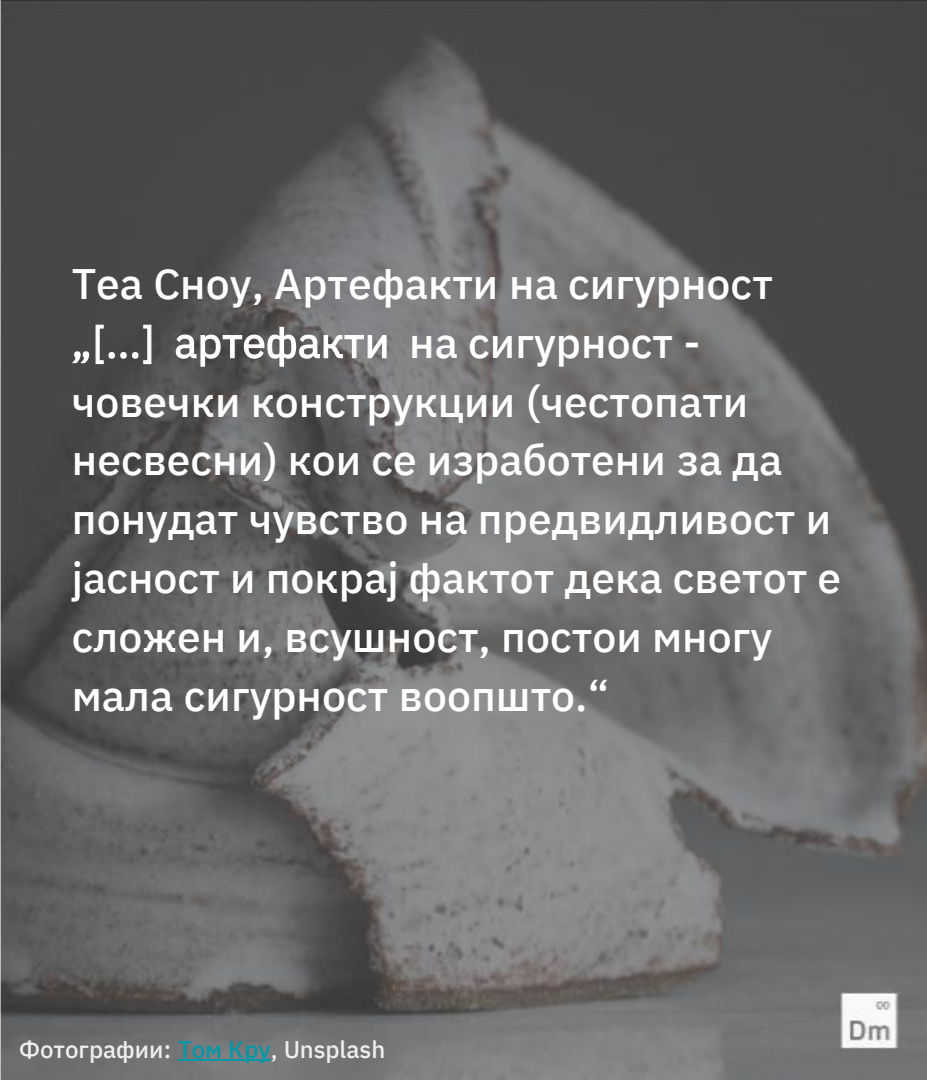
Методологија за процес на живеење со времетраење од 20 години

Стратегија за сигурност или несигурност

Само во Северна Македонија има 33 различни стратегии - со слаба поврзаност – кои локалната и централната власт треба да ги разгледуваат. Луѓето сосема со право би прашале *каква корист би имала земјата од уште една стратегија?*

Од нашето истражување за тоа зошто многу стратегии имаат слаб успех во Северна Македонија, најчесто причината ја лоциравме во проблемите поврзани со нивното спроведување - од прекумерно воопштување на главните препораки до оскудно внимание посветено на трошоците и достапните средства за политиките.

Владите создаваат правила и патокази што ни кажуваат што ќе се случи, и до кога, како средство за обезбедување безбедност, јасност и сигурност. Сепак, ова не секогаш создава сигурност - особено на долгорочен план - затоа што голем дел од иднината е непознаница и тешко е да се предвиди. **Значи, пристапот во нашата стратегија треба да се промени.**

Теа Сноу, Артефакти на сигурност
„[...] артефакти на сигурност -
човечки конструкции (честопати
несвесни) кои се изработени за да
понудат чувство на предвидливост и
јасност и покрај фактот дека светот е
сложен и, всушност, постои многу
мала сигурност воопшто.“

Процес со времетраење од 20 години

Изводливост на стратегиите

Вродената несигурност создава предизвици за изводливоста на стратегиите, бидејќи не предвидува нарушувачи во системот (како што е Ковид-19), што потоа создава ризик за отстапување на стратегијата од планираниот тек (како што беше утврдено во процесот на НСР во Словенија).

Стратегијата мора да биде изработена на начин што ќе и овозможи да остане релевантен и дистрибуиран двигател за промена во текот на временскиот период што треба да го регулира. Не може да застари за 4/5 години кога има промена на владата со нови приоритети, за 10 години кога уште поголем дел од населението мигрирале во градовите (или можеби назад во руралните области), или за 20 години кога просечниот пораст на температурата на планетата создаде и предвидливи и дополнителни, незнајни последици.

За да започнете да одговарате на прашањето за тоа како да креирате одржлива стратегија, утврдена е група од клучни начела за оформување на изгледот на НСР. Овие начела имаат за цел да изградат отпорност, способности, легитимитет и да овозможат општествено усвојување на стратегијата и дваесетгодишна транзиција со употреба на алатка како НСР.

Кои смени и промени во
начинот на изработка
(дизајнот) ќе бидат
потребни за да се
трансформира и иновира
самата Национална
стратегија за развој?

Процес со времетраење од 20 години

Клучни начела

За да започнете да одговарате на прашањето како да креирате остварлива стратегија, утврдени се збир на клучни начела за да се оформи сознание за изработката на НСР. Овие начела имаат за цел да изградат отпорност, способности, легитимитет и да овозможат општествено усвојување на стратегијата.

Формат	Од: Документ	Кон: Жив инструмент
Параметри	Од: Утврден план	Кон: Стратешки цели и флексибилност
Процес	Од : Напишан еднаш	Кон : Рамка за експериментирање
Чинители	Од : Владата	Кон : Четворна спирала
Простор	Од : Државата	Кон : меѓународни мрежи
Време	Од : Сметано за можно денес	Кон : Овозможување непознат иден потенцијал
Индикатори	Од : Мерени еднаш	Кон : Мерење во реално време

Процес со времетраење од 20 години

Формат

Од: Документ

Навикнавме да пишуваме стратегии како фиксни документи поради:

- Традиции, со информации од старите технологии
- Пристапноста на луѓето во Владата
- Можноста да се поедностави реалноста

Оваа традиција ја попречува можноста за ажурирање на стратешките прегледи со најнови информации и, следствено, го оспорува овозможувањето на транзицијата. Исто така, доведува до стратешки прегледи кои наскоро ќе бидат застарени и потребен е целосно нов процес на изработка на прегледи.

Кон: Жив документ

Што ако... го насочиме гледиштето на стратегијата како на жив документ кој треба да го создадеме:

Можност да се вклучи технологија на 21 век
Пристапност и транспарентност за сите
Можноста да се вклучи сложеноста на системите што се развиваат
Документите од ваква природа стануваат збирки на информации, индексирани и проткаени како екосистем?

Ова има потенцијал да обезбеди информации за долгорочна стратегија, способна да одговори на реалноста што се развива.

Белешка: Сепак, постојат процеси што треба да ги следиме за да се осигураме дека живиот документ ја задржал својата изворна намера. На пример, без соодветен контекст, тој може да застрани од првичната цел преку повеќе неконтролирани интервенции во него.

Процес со времетраење од 20 години

Параметри

Од: Утврден план

Навикнавме да создаваме утврдени среднорочни и долгорочни планови за развој, бидејќи тоа обезбедува:

- Средство за поставување приоритети со цел постигнување на утврдени цели во даден временски рок и со кое тоа станува алатка за мерење на „напредокот и успехот“
- Средство за управување со економијата, при што владините агенции треба однапред да ги планираат своите буџети и индивидуални проекти
- Можност за политичките партии да постават голема стратегија за земјата, можеби обидувајќи се да постигнат одредено ниво на доследности и надевајќи се дека ќе ги постават основите за да се одржат подолго време на власт.

Оваа традиција се обидува да ја предвиди иднината и следствено не реагира на иднината и не може логички да ја согледа сложеноста и, како последица, го оспорува овозможувањето на транзицијата.

Кон: Стратешки цели и флексибилност

Што ако... го насочиме фокусот кон согледување на стратегијата преку реактивни и флексибилни патокази што создава:

- Стратегија со поамбициозни цели кои ја водат сработената работа и која прави вистински промени
- Начин на мерење на клучните резултати за да се осигураме дека стратегијата е на вистинскиот пат
- Отчетноста и редовното и транспарентно мерење на напредокот откриваат проблеми порано за да се обезбеди успех?

Ова покажува потенцијал да доведе до подобри учиноци, да избегне отпуштања и конфликтни активности и исто така дозволува механизам за справување со зголемената количина на несигурност и со тоа овозможување транзиција

Процес со времетраење од 20 години

Процес

Од: Напишана еднаш

Навикнавме да се фокусираме на ова... затоа што:

Во ерата пред Интернетот, градењето на консензус и ефективната дистрибуција на информации значеше дека е невозможно сите да се убедуваат во нешто на континуиран начин. Креирањето на законодавната политика беше централизирано. Оние што учествуваа во подготовка на политика беа далеку повеќе воздржани; сега ангажманот на засегнатите страни е од суштинско значење, треба да има хоризонтална соработка, итн. Со зголемената сложеност на светот, повеќебројните фактори што треба да се земат предвид со креирање политики само се умножуваат.

Оваа традиција може да **резултира со премногу опсежни стратегии кои не ги земаат предвид ризиците и, кои, како последица, го оспоруваат остварувањето на транзицијата.**

До: Рамка за експериментирање

Што ако... се свртиме кон процес кој се фокусира на повторлива рамка за експериментирање што создава:

Процес на изработка кој рано ги ублажува ризиците (за циклусите за овие процеси треба да се одлучи), овозможувајќи да се потврдат или побијат ризиците пред да биде предоцна во процесот. Поефикасно и попродуктивно опкружување кое ги третира раните неуспеси како можност за учење и градење доверба (и со вистинските луѓе)

Околина каде што се создаваат и тестираат повеќе решенија, отстапувајќи кон едно предодредено решение.

Ова има потенцијал да го направи процесот на дизајнирање поагилен и помалку ризичен и со тоа да овозможи транзиција така како што е утврдена во НСР.

Процес со времетраење од 20 години

Чинители

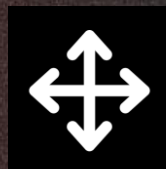
Од: **Влада**

Навикнавме да развиваме стратегии преку силусно-доминантни административни системи затоа што:

- Историските работни односи и организациските култури традиционално ја држат експертизата одвоена настрана
- Тие даваат можности за централизирано управување и политичка контрола врз бирократијата
- Изгледи за брзо донесување и спроведување на одлуки
- Заштита на конкретни буџети за политики во однос на спротивставените национални приоритети

Оваа традиција создава **недостаток на ефективни механизми и недостаток на ефективна хоризонтална координација помеѓу формалните и неформалните мрежни структури**, ограничувајќи го системското влијание и, следствено, го оспорува остварувањето на транзицијата.

До: **Четворна спирала**

Што ако... ја пренасочиме организациската структура кон рамка на четворна спирала што овозможува:

Знаења и вештини кои создаваат и трансформираат и во кои кружат импути и аутпути од повеќе чинители на холистички начин. Тие ги искористуваат економските можности во економијата базирана на знаење

Модел кој ја вклучува и истакнува улогата на општеството како главен чинител, како и важноста од активно интегрирање на јавноста во иновативни проекти

Овозможува истовремено инвестирање во инфраструктура, вештини, истражување и иновации, во рамките на интегриран пристап. Поширокиот ангажман на чинителот создава поголемо чувство за легитимитет и исто така сопственост?

Ова има потенцијал да создаде ефикасна хоризонтална координација помеѓу чинителите и да овозможи транзиција како што е утврдена со НСР.

Простор

Од: Државата

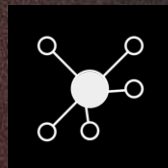

Навикнавме да работиме и да ја гледаме нацијата како внатрешен политички систем, поради:

- Концептите за територијален суверенитет од 19 век
- Државата се користи како инструмент на националното единство, во економскиот, социјалниот и културниот живот
- Административната територија/зони го олеснуваат управувањето и примената на политиката
- Државата е подобро оспособена да ја инкорпорира униформната национална култура и поимите за државјанство во своите утврдени граници.

Оваа традиција создава **неможност или недостаток на визија за соочување со спротивставените сили на 21-от век**

и, следствено, го оспорува остварувањето на транзицијата.

Кон: меѓународни мрежи

Што ако... се свртемме кон гледиште на државата како заплетен систем на текови, под влијание на меѓународното однесување што создава:

- Мрежен пристап кој се состои од голем број паралелни процеси кои вклучуваат и влијаат на повеќе чинители
- Нови изгледи и можности за трговија, иновации, вработувања, транспорт и комуникациски технологии
- Разбирање дека сите земји денес се вградени во истиот систем и денешните проблеми не се ограничени на државните граници (на пример, климатските успеси зависат од секој што ќе преземе нешто)?

Ова го сопира потпирањето на одговори од видот акција-реакција, еден-на-еден, кои не можат да се справат со систематската несигурност, и со тоа се овозможува транзиција како што е утврдена во НСР.

Време

Од: Сметано за можно денес

Навикнавме да се фокусираме на она што може да се направи тука и сега затоа што:

- Често одделите веќе имаат изградено испробани алатки и методи кои ќе донесат загарантирани резултати денес (не мора да се справувате со стравот од непознатото)
- Се верува дека е премногу ризично да се засноваат одлуките врз непозната иднина
- Стратегиите честопати разгледуваат решенија еден на еден кои носат многу мал ризик

Оваа традиција **подразбира носење одлуки кои експлицитно ги прекинуваат можностите и идните опции** и, следствено, го оспоруваат остварувањето на транзицијата.

Кон: Непознат иден потенцијал

Што ако... го насочивме фокусот кон овозможување стратегии што се занимаваат со непознат иден потенцијал што создава:

- Можност да преземеме ризици што ќе не водат кон нов иден потенцијал
- Експериментирање кое создава учење и развој на содржини, намалувајќи го стравот од неуспех
- Можности за преземање ризици преку експериментирање како основа, и кој отвора непознат иден потенцијал, овозможувајќи им на луѓето да одговорат на она што се случува во општеството денес?

Ова има потенцијал да ги оспособи луѓето да преземаат ризици и да се справат со непознати иднини и со тоа да се овозможи транзицијата која е посочена во НСР.

Процес со времетраење од 20 години

Индикатори

Од: Измерени еднаш

Навикнавме да користиме статички податоци затоа што:

- Собирањето на статистичките податоци порано беше бавно и скапо, а нивното составување и оформувањето увид уште повеќе
- Многу феномени беше тешко да се набљудуваат постојано, но луѓето се трудеа да водат сметка за оние што можат - времето, движењата на ѕвездите, итн.
- Експериментите обично беа статични во времето и предвидуваа линеарни прогресии, така што неколку мерења беа доволни за екстраполација.

Оваа традиција придонесува за застарени податоци и создава „магла од информации“ што може да ја прикрие вистинската слика и, следствено, претставува предизвик за остварување на транзицијата.

До: Мерење во реално време

Што ако... го насочивме фокусот кон собирање и мерење на податоци во реално време што создава можност за:

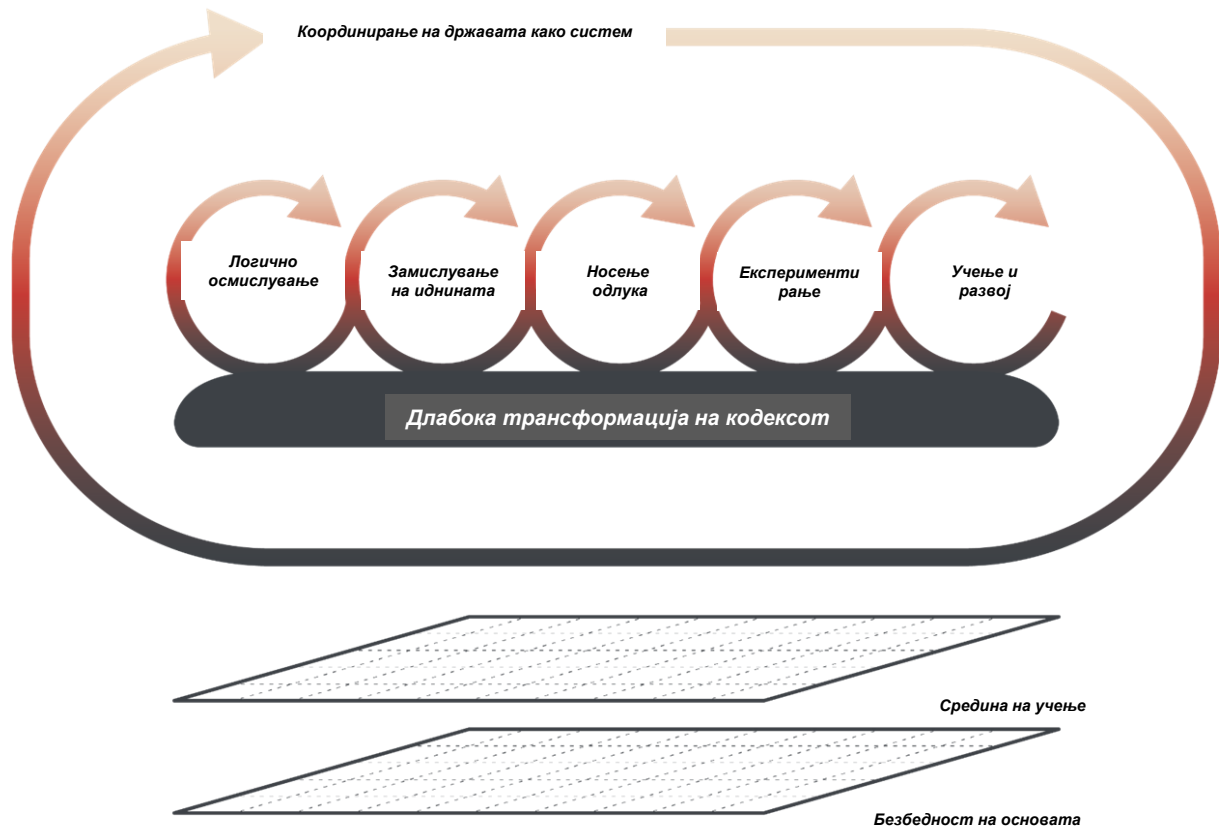
- Идентификување на промените веднаш, овозможувајќи да се преземат корективни мерки на краток рок и со тоа да се сведат на минимум можните ризици
- Комбинирање и собирање повеќе извори и содржина во еден единствен систем, правејќи го пристапот до информации полесен, побрз и потранспарентен
- Постојано менување на индикаторите, со што се одржува интегритетот
- Прибирање реалистични, репрезентативни податоци што ја одразуваат моменталната состојба?

Ова има потенцијал да обезбеди информации не само за државните службеници, туку и за целото општество и со тоа да овозможи транзиција како што е утврдена во НСР.

Процес со времетраење од 20 години

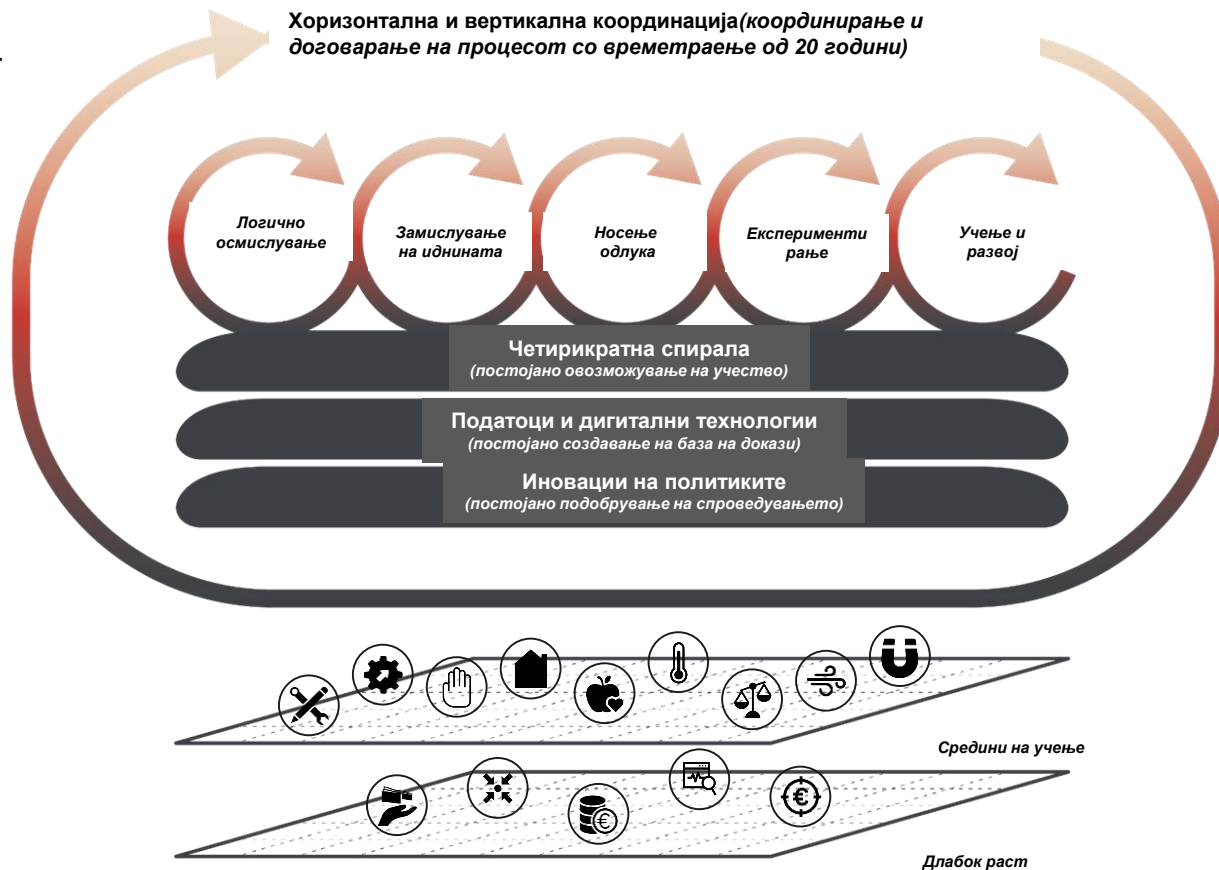
Логички модел

Врз основа на националната методологија на транзиција и клучните начела за процес со времетраење од 20 години, следниот логички модел го оцртува процесот за тоа како може НСР да се креира континуирано во текот на дваесет години.

Процес со времетраење од 20
години

Логички модел

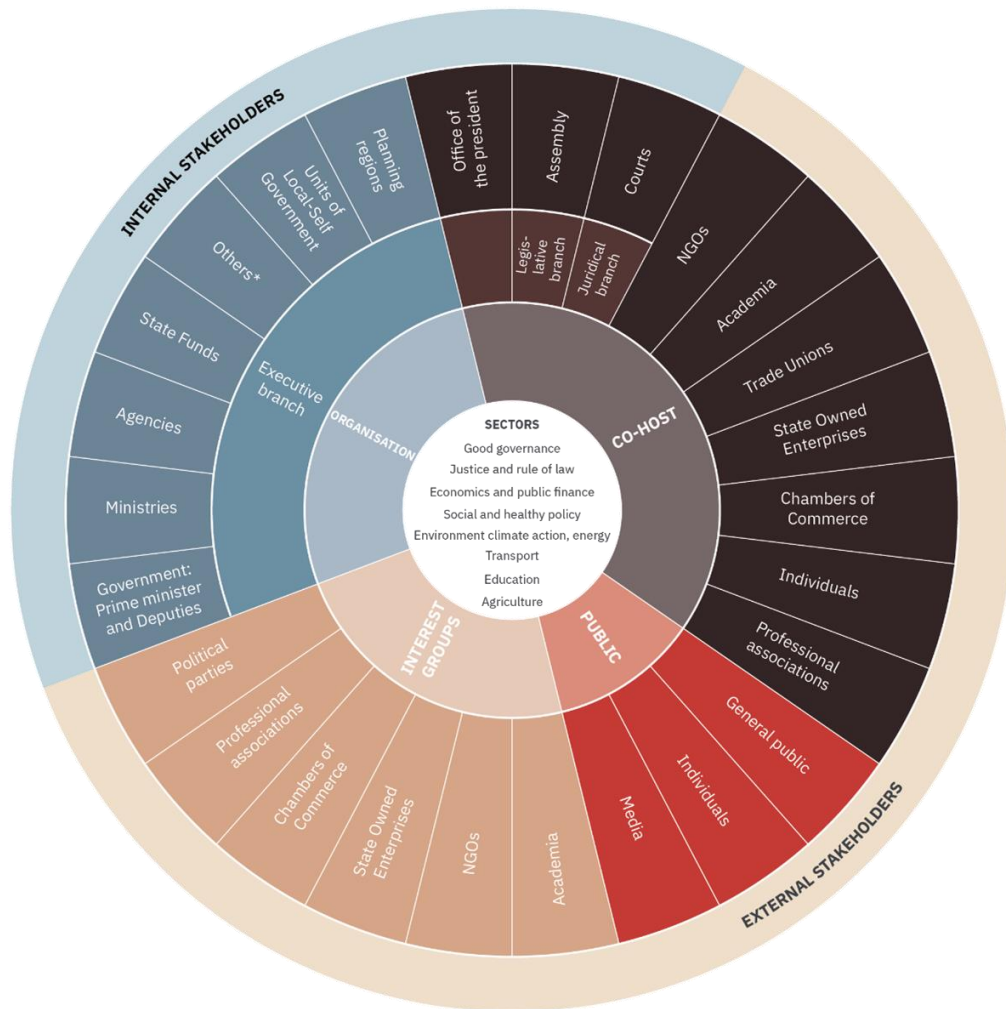
Како може учеството на системот на чинители во процесот на живеење со времетраење од 20 години да создаде легитимитет?

Методологија за процес на живеење со времетраење од 20 години

Засегнати страни

Односи со засегнатите страни

НСП треба да има основа на легитимитет. Ова треба да се постигне со политички и општествен консензус за да може да се мобилизираат силите потребни за премин во отпорен (антифрагилен) систем.

Групи на засегнати страни

Во процесот на развој на методологијата за НСР, идентификувани се 13 категории на засегнати страни кои ќе учествуваат во создавањето на НСР. Нивната улога и одговорности ќе бидат важен дел од почетната фаза на создавање на НСР (видете понатамошен временски рок и активности и институционално уредување).

Државна администрација

Единици на локална самоуправа

Плански региони

Државни претпријатија

Синдикати

Стопански комори

Јавноста

НВО

Академската заедница

Политичките партии

Професионални здруженија

Медиумите

Поединци/водечки мислители

Подобности за засегнатите страни

Во текот на првите 3 месеци од процесот на изготвување на НСР, разговорите со различни засегнати страни ќе го потврдат нивниот ангажман и ќе им биде доделен конкретен елемент на учество во одредени фази.

Ќе изработиме повеќе сценарија за тоа како засегнатите страни можат да бидат вклучени во НСР, како и релевантните институционални аранжмани за координација, изготвување и спроведување на НСР, но сè уште немаме организирано работилници за нив.

Type	Name (hyperlink)	Stakeholder type 2	Stakeholder type	Description/Competence	Responsible person	Position	Good governance	Economics and Public Finance	Social and Health Policy	Environment, Climate Action
state administration	Assembly of the Republic of North Macedonia	assembly	Legislative body	The Assembly of the Republic of Macedonia is a representative body of	/	General Secretary/State	yes	yes	yes	yes
state administration	Ministry of Interior	Ministry	Executive body	The Ministry of Interior performs the	/	Minister	yes			
state administration	Ministry of Defence	Ministry	Executive body	The Ministry of Defense performs the activities related to the realization of	/	Minister	yes			
state administration	Ministry of Justice	Ministry	Executive body	The Ministry of Justice performs	/	Minister	yes			
state administration	Ministry of Foreign Affairs	Ministry	Executive body	The Ministry of Foreign Affairs	/	Minister	yes			
state administration	Ministry of Finance	Ministry	Executive body	The Ministry of Finance performs the	/	Minister	yes	yes		yes
state administration	Ministry of Economy	Ministry	Executive body	The Ministry of Economy performs activities related to monitoring the	/	Minister	yes	yes		yes
state administration	Ministry of Agriculture, Forestry and Water Economy	Ministry	Executive body	The Ministry of Agriculture, Forestry and Water Economy performs activities	/	Minister	yes			
state administration	Ministry of Health	Ministry	Executive body	The Ministry of Health performs activities related to health care and	/	Minister	yes		yes	
state administration	Ministry of Education and Science	Ministry	Executive body	The Ministry of Education and Science performs activities related to	/	Minister	yes			
state administration	Ministry of Labour and Social Policy	Ministry	Executive body	The Ministry of Labour and Social Policy performs activities related to	/	Minister	yes		yes	
state administration	Ministry of Local Self-Governance	Ministry	Executive body	The Ministry of Local Self-Governance performs activities related to	/	Minister	yes			
state administration	Ministry of Culture	Ministry	Executive body	The Ministry of Culture performs activities related to monitoring,	/	Minister	yes			
state administration	Ministry of Political System and Inter-Community Relations	Ministry	Executive body	The Ministry of Political System and Inter-Community Relations performs	/	Minister	yes			
state administration	Ministry of Transport and Communications	Ministry	Executive body	Performs activities related to road traffic and road infrastructure, railway	/	Minister	yes			
state administration	Ministry of Environment and Physical Planning	Ministry	Executive body	The Ministry of Environment and Physical Planning performs activities	/	Minister	yes			yes
state administration	Ministry of Information Society and Administration	Ministry	Executive body	The Ministry of Information Society and Administration performs activities	/	Minister	yes			
state administration	Deputy Prime Minister in charge of fight against	Government	Executive body			Deputy Prime Minister	yes	yes	yes	yes
state administration	Deputy Prime Minister for Economic Affairs	Government	Executive body			Deputy Prime Minister	yes			
state administration	Deputy Prime Minister for European Affairs	Government	Executive body			Deputy Prime Minister	yes			
state administration	General Secretariat of the Government	Other, Secretariat (Coordinative body)	Executive body	The General Secretariat provides	/	General Secretary	yes	yes	yes	yes
state administration	Secretariat of Legislation	Other, Secretariat (Expert body)	Executive body	The Secretariat of Legislation is responsible for ensuring the	/	Secretary	yes	yes	yes	yes
state administration	Secretariat for European Affairs	Other, Secretariat (Expert/coordinative body)	Executive body	The Secretariat for European Affairs	/	Secretary	yes	yes	yes	yes
state administration	President of the Republic of North Macedonia	President	Executive body	The President of the Republic of	/	President	yes			
state administration	Commission for Relations with Religious Communities and	Commission, independent state body	Executive body	The Commission for Relations with Religious Communities and Religious	/	Director	yes			
state administration	Agency of Youth and Sport	Agency, independent state body	Executive body	The Agency of Youth and Sport performs the activities related to the	/	Director		yes		
state administration	Agency of Emigration	Agency, independent state body	Executive body	The Agency of Emigration performs activities related to the position and	/	Director	yes			
state administration	Food and Veterinary Agency	Agency, independent state body	Executive body	The Agency performs activities within the food and feed safety,	/	Director			yes	
	Agency for Financial Support of			The Agency implements the Programs						

State institutions ▾

State Owned Enterprises (SOEs) ▾

Parliament ▾

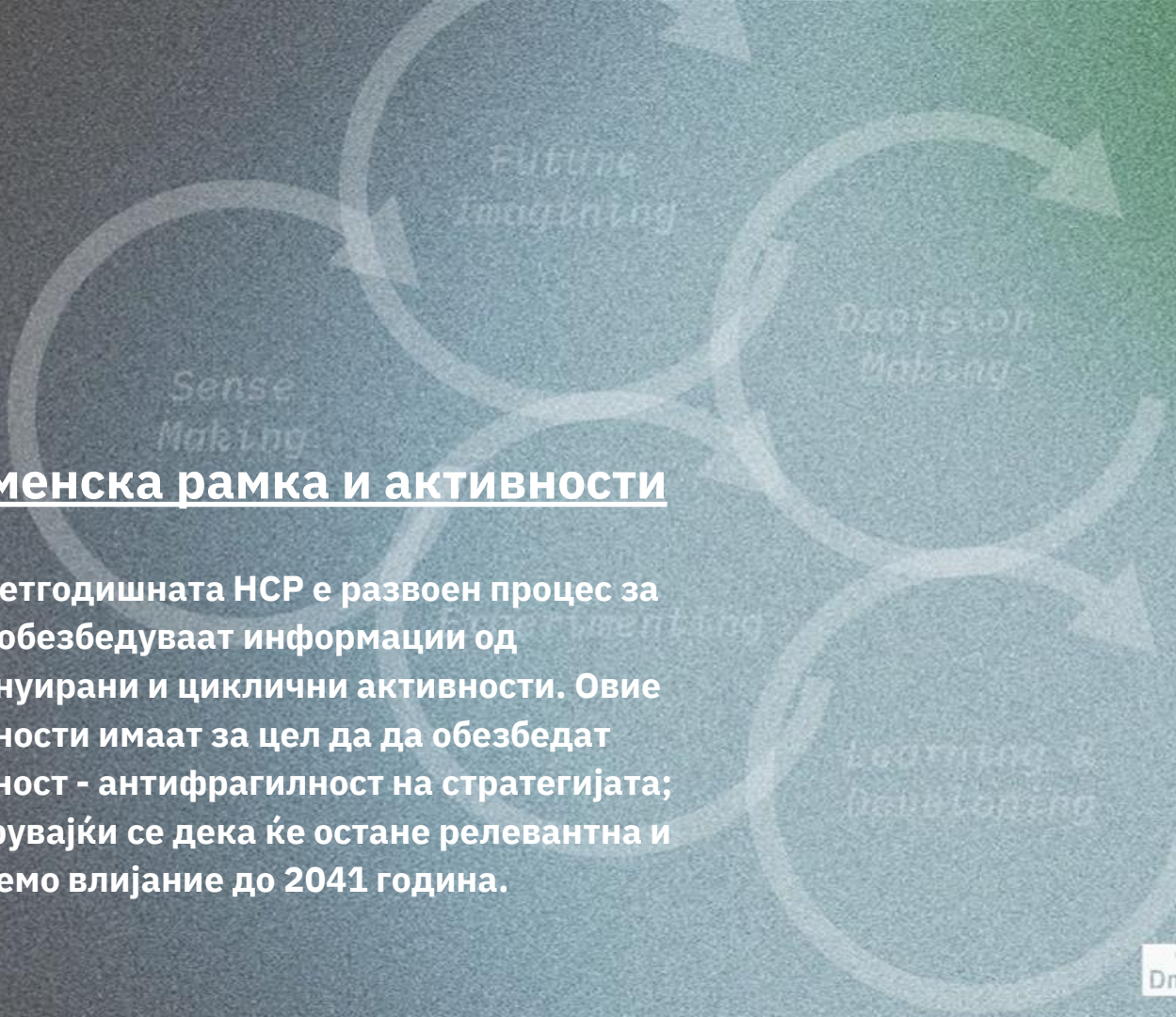
Office of the President of RN

**Предложени институционални
аранжмани**

Овие допрва треба да се финализираат како досие на можности за Владата. Нашиот комплет од можности ќе се комплетира само по остварени консултации и работилници со оние што ја поддржуваат методологијата за НСР

Како може изготвувањето на НСР да стане постојан ко-креативен процес?

Методологија за процес на живеење со времетраење од 20 години

Временска рамка и активности

Дваесетгодишната НСР е развоен процес за кој се обезбедуваат информации од континуирани и циклични активности. Овие активности имаат за цел да обезбедат отпорност - антифрагилност на стратегијата; осигурувајќи се дека ќе остане релевантна и со големо влијание до 2041 година.

Градење на постојната законска рамка

НСП треба да се надоврзува на постојната законска рамка која го регулира системот за стратешко планирање и креирање политики. Се состои од Законот за Владата на РСМ и Деловникот за работа на Владата на РСМ, кои ги поставуваат темелите за процесите на стратешко планирање и анализа и координација на политиките. Сепак, може да бидат потребни некои законски иновации со продолжувањето на процесот на НСП.

Во хрватскиот процес на НСП, дијаграмот од десната страна покажува дека се воспоставени законски чекори за да се обезбеди непречен процес на НСП.

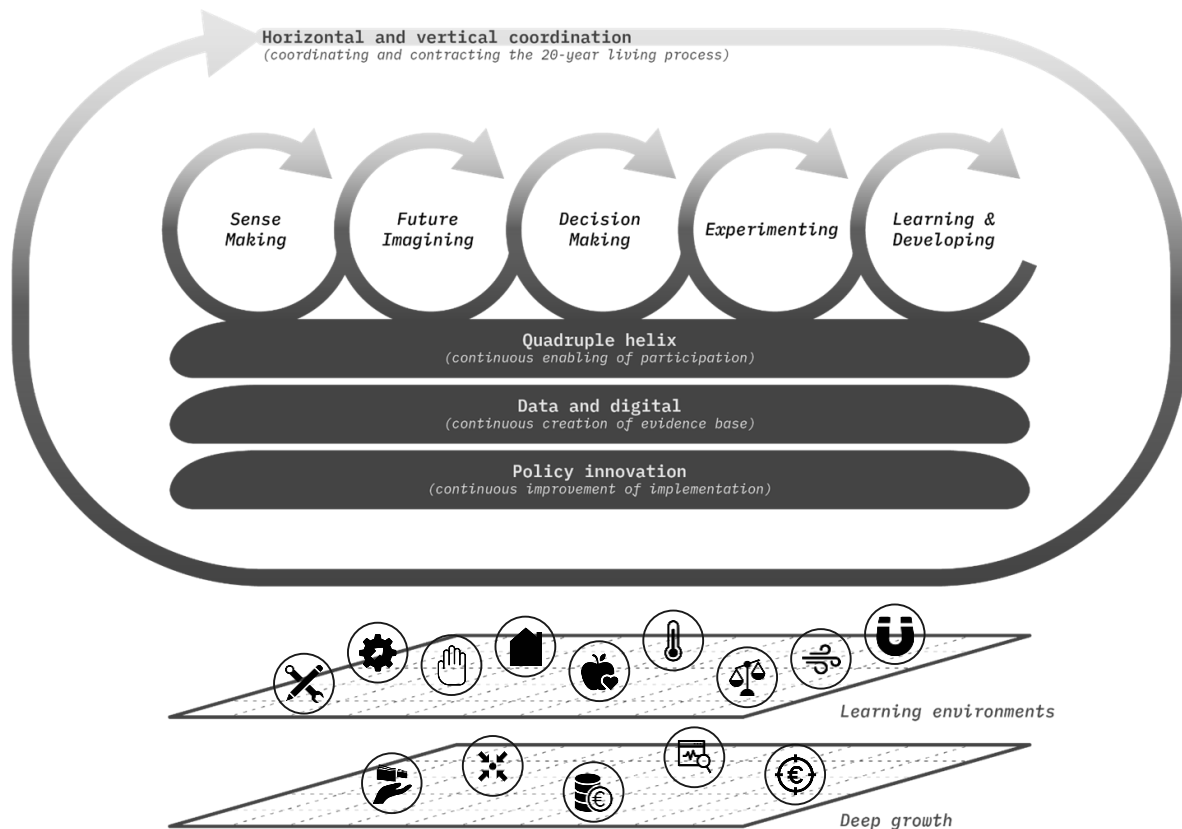

Создавање на првото издание на стратегијата

Следниот дел опишува како може да се креира првото издание на стратегијата во рок од две години.

Сепак, стратегијата за живеење е континуиран процес од 20 години, со активности што треба да се повторуваат на циклична основа, како и континуирано следење и проценка и прилагодување во реално време.

НСР ќе треба да започне со градење на капацитетот на општеството за премин од првиот ден. Затоа, методолошкиот пристап кон креирање на стратегијата ќе ја следи истата логика.

Што се случувало досега?

За транзициите е потребно темелно разбирање на системите што транзицијата се стреми да ги промени. Без да ги прифаќаме како сложени и испреплетени системи, интервенциите тешко ќе можат да навлезат под површината.

Логичното осмислување ни помага да ја разбереме постоечката динамика и текови на системите на државата, да ги разбереме каскадните ризици и можности со кои се соочуваат и да утврдиме пристапи кон транзицијата, засновани врз силите, способни да создадат повеќе вредности и придобивки.

Процесот на мапирање на заинтересираните страни беше спроведен од април до мај 2021 година во текот на фазата на утврдување на Рамката за методологија и управување за НСР. Ова помогна да се идентификуваат клучните засегнати страни во 13 клучни категории (Државна администрација; Претпријатија во државна сопственост; Единици на локална самоуправа/општини и Град Скопје како посебна ЕЛС; Плански региони; Академска заедница; Синдикати; Стопански комори; Професионални здруженија; Невладини организации; Медиуми; Политички партии; Поединци) и оптимални стратегии за вклучување на засегнатите страни за да се продолжи процесот на НСР и да се води процес на градење консензус меѓу клучните чинители.

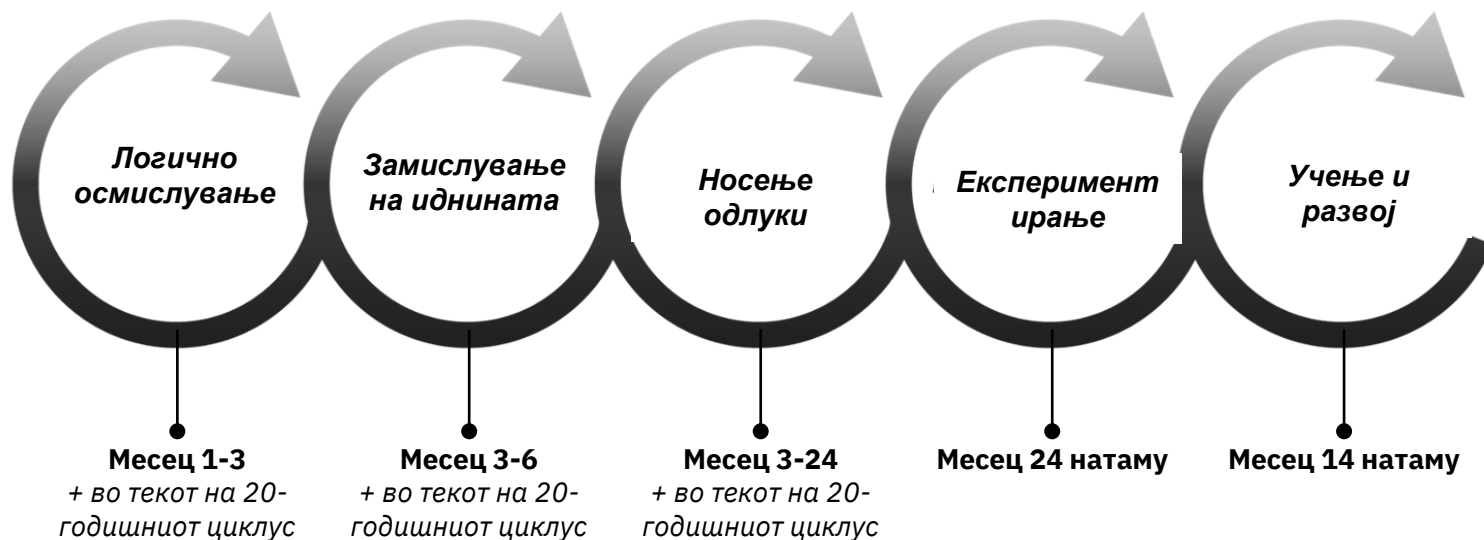
Анкета за очекувањата на засегнатите страни

Извештајот од истражувањето „Скрининг на очекувањата на засегнатите страни“ беше во март 2021 година според кој мнозинството од испитаниците (80%) сметаат дека процесот на НСР е важен (т.е. „исклучително“ или „многу“ важен), додека повеќе од половина од испитаниците (59 %) сметаат дека е важно (т.е. „исклучително“ или „многу“ важно) да учествуваат лично во содржината на НСР.

Таквиот испитаник сакаше да се ангажира преку следниве форми: јавна дискусија (37%); учество во истражување (31%); и учество на интернет-форум (23%).

Фази

НСП ќе се создаде преку „фазен процес“ опишан преку логичкиот модел и ги вклучува следниве фази:

Логично осмислување

МЕСЕЦИ 1-3

Некои активности ќе продолжат во следните три месеци и подолго

За транзициите е потребно темелно разбирање на системите што транзицијата се стреми да ги промени. Без да ги прифаќаме како сложени и испреплетени системи, интервенциите тешко ќе можат да навлезат под површината.

Логичното осмислување ни помага да ја разбереме постоечката динамика и текови на системите на државата, да ги разбереме каскадните ризици и можности со кои се соочуваат и да утврдиме пристапи кон транзицијата, засновани врз силите, способни да создадат повеќе вредности и придобивки.

МЕСЕЦИ 1-3

Досег и ангажман

Протоколи за објаснување и разбирање на процесот на НСР и градење легитимитет на процесот преку обезбедување пошироко, колективно одобрување.

МЕСЕЦИ 1-2

Логично осмислување со

внатрешни заинтересирани страни. Градење на заедничко разбирање за несигурноста, ризиците (+/-) и новиот потенцијал за вредност. Една или неколку од техниките подолу може да се користат за креирање на мапи на системите.

МЕСЕЦИ 2-3

Логично осмислување со

надворешни заинтересирани страни, преглед и градење на резултатите од вежбата за внатрешно логичко осмислување. Повратните информации и дополнувања се споделуваат назад со Одделението за НСР за да се повторуваат внатрешните мапи.

Партиципативното мапирање

на системот е процес на широко ангажирање со засегнатите страни направен да изгради заеднички јазик и разбирање на проблемот.

Стратешката анализа на

ризикот е дискурзивна алатка за откривање на каскадните ризици со кои се соочуваат градовите и можностите за стратешка интервенција во и преку засегнатите системи.

Анализата на причинската

јамка помага да се испитаат меѓусебно поврзаните варијабли во и помеѓу системите и да се изгради подинамичен преглед на можните точки на интервенција.

Замислување на иднината

МЕСЕЦИ 3-12

Некои активности ќе продолжат во следните три месеци и подолго

Она што го правиме денес, ќе создаде каскадно влијание за следните години и за идните генерации. Со градење на капацитет за замислување на идната РСМ може да се создадат услови за долгорочно размислување и носење одлуки.

Важно е ова градење на капацитети да се протега подалеку од централната власт и во општеството, бидејќи активностите на секој чинител ќе имаат значење во оваа транзиција.

МЕСЕЦИ 3-6

Работете со различни претставници на владата за да ги идентификувате клучните стратешки области со тоа што прво ќе правите вежби за изработка за на долг рок во иднината. Вежби кои ги менуваат размислувањата и создаваат повеќе долгорочни свесни резултати.

Дизајн од иднината од Татсујоши Саиџо е меѓугенерациска делиберативна практика што назначува членови на замислена идна генерација да преговараат со луѓе во реално време.

[Дознај повеќе](#)

МЕСЕЦИ 8-10

Работете со Македонската академија на науките и уметностите за да ги идентификувате клучните јазли низ целата држава за да се организира ангажман со чинители и да се изгради мрежа на јавни лаборатории.

Изградете способности за организирање на делиберативни разговори и можност за поддршка на експериментирање (преку комплекти со алатки, обука, повратни информации со меѓусебна интеракција).

МЕСЕЦИ 10 НАТАМУ

Организирајте 50 лаборатории за соништа преку мрежата на ангажмани, поканувајќи го општеството да ја замисли својата иднина и да го изгради своето разбирање за тоа како може да се влијае. Синтезирајте приказни и повратни информации до Одделението за НСП.

Градот кој сонувал ги покани чинителите во градот Глазгов да придонесат со своите приказни за она што го замислуваат за во иднина; истовремено градејќи го капацитетот за замислување на иднината на градот.

[Дознај повеќе](#)

Временска рамка и активности

Носење одлуки

МЕСЕЦИ 4-24

Некои активности ќе продолжат во следните три месеци и подолго

Секоја содржина создадена како дел од НСР е одлука. За некои од овие одлуки ќе бидат потребни поформални процеси на донесување одлуки, додека други можат да користат техники на пренасочување и разгледување.

За 20-годишната жива стратегија не нема да бидат потребни само одлуки донесени за време на првото издание на НСР и затоа е важно различните чекори преземени во текот на првите две години да тестираат елементи кои можат да се користат надвор од првиот циклус.

МЕСЕЦИ 4-6

Владиниот претставник, со совет од Управувачката група, донесува **одлука за клучните приоритети на НСР**, врз основа на првичните наоди од „Скрининг на очекувањата на засегнатите страни“ и процесот на логичко осмислување и замислување на иднината

МЕСЕЦИ 6-8

Создадете **Одделение за НСР**, вклучително и различните клучни тела и улоги:
-Извршна работна група;
-Комисија за четворна спирала;
-комесар за податоци и дигитални податоци;
- Комесар за иновации во политики.

МЕСЕЦИ 4-8

Се изработува и гради **онлајн платформа** за да биде домаќин на НСР и да овозможи повратни информации од различни чинители во реално време за да се информираат одлуките. Платформата понатаму може да стане алатка за ко-изработка на првото издание и идните изданија на НСР.

МЕСЕЦ 8-24

Законодавна постапка за овозможување на усвојување на НСР од страна на РСМ, види го Анексот

МЕСЕЦИ 10-24

Работа со локална власт и чинители за утврдување на локалните заложби и изготвување на **договори за транзиција** од првата година.

МЕСЕЦИ 10-24

Создавање национално **Собрание на граѓани** за организирање на партиципативно буџетирање и обезбедување учество во идните клучни одлуки за НСР.

МЕСЕЦИ 8-20

Буџетскиот процес се одвива откако ќе се дефинираат клучните приоритетни области. Треба да вклучува партиципативни механизми за буџетирање.

Експериментирање

МЕСЕЦ 1 НАТАМУ

НСР е сама по себе рамка за експериментирање и рамка преку која се овозможуваат нови експерименти.

Природата на експериментирањето зависи од контекстот и времето и може да се оформи и информира преку различни партиципативни процеси.

МЕСЕЦ 1 -

Создавањето на првите и идните изданија на НСР е **процес на експериментирање сам по себе**. Првиот двегодишен циклус ќе биде таков на повеќе нови експерименти и на овие треба да се гледа како на можности, за подобро да се разбере како може да се создадат изданија на НСР во иднина. Генерираниот увид може да се собере и да се изгради основата за следните експерименти со повторување

МЕСЕЦ 24-

Комесарот за иновации во политиката може да организира експерименти со политики и регулативи и да работи со државни службеници за да се изгради разбирање и **владина култура за експериментирање**.

МЕСЕЦ 24-

Мрежата на јавни лаборатории за поткрепа на граѓански експерименти.

Граѓански плоштад
Стратешки проект во Велика Британија, фокусиран на замислување, градење и инвестирање во граѓанска инфраструктура за соседствата во иднина.

[Дознај повеќе](#)

МЕСЕЦ 24-

Комесарот за податоци и дигитална технологија овозможува **експерименти поврзани со паметно управување и податоци**.

Паметна влада
За да се исполнат предизвиците со кои се соочија, беше формирана нова Комисија на Обединетото Кралство за да се процени моменталната реалност и да се предложат препораки за реформа на политиката.

[Дознај повеќе](#)

Учење и развој

МЕСЕЦ 1 НАТАМУ

Државната транзиција претставува итни патеки кои бараат постојана реконфигурација и повеќекратни брзини на промена. Без подготвеност да научите и да дејствувате на агилен, прилагодлив начин, напорите ќе пропаднат на првата пречка.

Тековното следење и евалуација кои ги користат стратешките практики за учење и логичко осмислување помагаат да се открие увидот и податоците што може да се спроведат, што може најдобро да обезбеди информации за носење одлуки во реално време

МЕСЕЦИ 14-24

Градењето на алатките за **евалуација на транзицијата** ќе помогне да се поврати напредокот на транзицијата во реално време; нагласување на новите ризици (+/-) и трендовите.

Што ако ... РСМ
создаде машински систем за проценка по прстенест графикон што може да се користи за разгледување проценка во клучни моменти?

МЕСЕЦИ 1-24

Приберете **сознанија и увид** за да осознаете како следните изданија на НСР може да се подобрат. Тоа може да се направи и преку користење извори од толпа и преку осигурување дека Одделението за НСР поседува соодветни рамки за ефикасно прибирање увид.

vТајван

Сложен и разноврсен процес направен да им овозможи на тајванските граѓани да се справат со легитимните проблеми и да предизвикаат промени на национално ниво.
[Дознај повеќе](#)

МЕСЕЦИ 24-

Создадете пакети со алатки што можат да поткрепат различни чинители за да ги следат нивните контексти и да **градат рефлексивни капацитети** за подобро внимавање на него.

Интернет на дрвјата
Интернетот на дрвјата обезбедува отворена платформа за граѓаните да се претплаќаат на дрвја и да ги следат нивните барања за наводнување за урбаната шума во Берлин.
[Дознај повеќе](#)

Основно ниво на податоци

За претстојната дваесетгодишна транзиција ќе биде потребно Северна Македонија да го прошири опсегот на нивниот национален систем на податоци; создавајќи на потранспарентно, партиципативно, ефикасно и квалитативно основно ниво на податоци за и од општеството - систем на податоци што дава информации и дбива информации од НСР.

НСР ќе се протега низ повеќе хоризонти, почнувајќи од тоа каде сме денес, градејќи ги постојните стратегии за податоци, владините приоритети и системот на податоци веќе воспоставен од Државниот завод за статистика и Министерството за информатичко општество и администрација (МИОА)

Постојно основно ниво на податоци

Денес на Државниот завод за статистика на РСМ му е доверено да собира, обработува и распространува статистички податоци во согласност со сродните стратегии (видете тековна доволност на политиката). Наскоро ќе објават нови податоци за консензус и НСП има можност да ги искористи овие како првични основни податоци. *Сепак, континуираната работа со НСП ќе има придобивки од јасни инвестиции во развојот на поинтензивен и интегриран национален систем на податоци.*

Државниот завод за статистика ги прилагоди меѓународните стандарди, повикувајќи се и на Евростат и МСФИ. Ова обезбедува висококвалитетни, меѓународно признати податоци што носат транспарентност во однос на донесување информирани економски одлуки, отчетност и ефикасност. Понатаму дозволува споредување на податоците преку границите и важно е да се задржи во согласност со меѓународните стандарди во идниот развој на системот за податоци (со тоа и ангажирање на меѓународни партнери).

Државниот завод за статистика понатаму работи со МИОА за да се оспособи порталот за отворени податоци. Во моментот тој чува збирка од повеќе од 400 множества на податоци и се раководи од Стратегијата за отворени податоци (2018-2020) и Законот за отворени податоци. Важно е да се овозможи достапните податоци да доведуваат до подобри одлуки и поголема ефикасност и продуктивност. Државните институции поседуваат многу податоци и информации што треба да бидат систематизирани и јавно објавени.

ОЕЦД 2002 година, 220,,
Национален статистички систем е
спој на единици во една земја кои
заеднички собираат, штитат,
обработуваат и распространуваат
официјални статистички податоци“.

Градење во насока на интегриран национален систем на податоци

Со цел да се развие потребното логично осмислување односно создавање смисла, замислување на иднината, донесување одлуки, експериментирање и учење и развој на рамки потребни за транзицијата, Северна Македонија ќе треба да го прошири опсегот на постојниот национален систем на податоци. **Што ако тие развијат интегриран национален систем на податоци; информирајќи ја и останувајќи дел од НСР на секој чекор?**

Опсегот на интегриран национален систем на податоци ги надминува официјалните статистички податоци за да ги опфати податоците произведени, разменети и користени од учесници од граѓанското општество, јавниот и приватниот сектор за различни цели.

Стратегијата за отворени податоци, заедно со другите релевантни стратегии, може да го информира планот за развој на постојниот систем на податоци. Новиот нацрт би можел дополнително да го претстави планот на нацијата за извлекување поголема економска и социјална вредност од податоците, во согласност со принципите на општествениот аранжман за податоци (Светска банка 2021).

Светска банка 2021 година
„... на крајот на краиштата, луѓето ќе имаат корист од интегрираниот национален систем на податоци. Тие ќе видат подобри јавни политики, програми и испорака на услуги; повеќе деловни можности и работни места; поголема ефикасност на пазарот; и поголема отчетност.”

Клучни принципи за интегриран национален систем на податоци

Интегрираниот национален систем на податоци се изработува за да се искористи целосниот потенцијал на податоците за развој. Тој е заснован на пристапот на целото општество кон управувањето со податоците кој е многу наменски оформен, инклузивен, правичен и доверлив. Неговата амбиција е да изгради производство, заштита, размена и користење/повторна употреба на податоци во планирањето и донесувањето одлуки. Тоа го прави преку интегрирање на чинители од граѓанското општество, јавниот и приватниот сектор во животниот циклус на податоците и структурите на управување на системот.

Интегрираниот национален систем на податоци ги става луѓето во фокусот. За да се обезбеди отпорност - антифрагилност на системот, со текот на времето, треба да се вклучат луѓе во: 1) производство, обработка и управување со висококвалитетни податоци; 2) институциите што ги чуваат и штитат податоците; 3) изготвување, надгледување и спроведување на стратегиите, политиките и регулативите за податоци. Покрај тоа, треба да им овозможи на луѓето да користат податоци за да го информираат производството и во јавниот и во приватниот сектор и да ги повикаат на одговорност овие сектори.

Интегрираниот национален систем на податоци вклучува и квалитативни и квантитативни податоци за информирање на одлуките и планирањето. Треба да има за цел да обезбеди податоци што е можно поблиску до реално време. Користењето на двата типа на податоци заедно едни со други може да ги потенцира разликите и да создаде посоефицицирана основа за податоци, која постојано се развива.

Интегрираниот национален систем на податоци препознава дека кога ќе се прошири системот на податоци, се зголемува потенцијалот за економски, социјални и развојни придобивки, во исто време кога барањата за заштита на податоците стануваат посложени.

Интегрираниот национален систем на податоци треба да ја осигура довербата на јавноста преку безбедно складирање, размена, заштита од злоупотреба и користење на податоци за праведно создавање вредност. Системот станува признаен како дел од НСР и го вклучува националниот општествен аранжман за податоци.

Интегрираниот национален систем на податоци постојано се подобрува за да се обезбеди негова одржливост. За да се обезбеди ова, Северна Македонија треба да инвестира во дистрибуирана соодветност на податоци и високо квалификувани човечки ресурси низ владата, академските институции, приватниот сектор и граѓанското општество.

Интегрираниот национален систем на податоци се зголемува на менлива основа со текот на времето, заснован на зрелоста на постојниот систем (Светска банка 2021). Да се внимава на визијата за интегриран национален систем на податоци, може да помогне во водењето на одлуките за тоа како да се овозможи развој чекор по чекор.

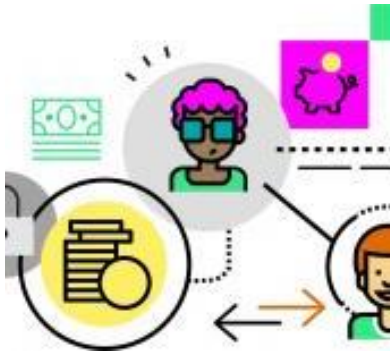
За да прочитате повеќе за менливиот пристап и интегрираниот национален систем на податоци, погледнете го цитираниот извештај на Светска банка.

Студии на случај

Декодирање: Општо познати податоци

Барселона, Шпанија

Commons обезбедува корисен принцип за поддршка на споделување на податоците од јавна вредност со зајакната безбедност на приватноста, со цел усогласување и на личната и на колективната контрола, истовремено одржувајќи транспарентно, отчетно и партиципативно управување со податоците.

Дигитално управување и идентификација

Мадагаскар

Владата на Мадагаскар усвои патоказ за дигитална трансформација и назначи Главен директор за дигитални технологии, објави нова стратегија за е-управување и започна да гради нов дигитален систем за управување со идентитет.

Граѓанска наука за Амазон

Граѓанска наука (Citizens Science) за Амазон создаде мрежа низ седум земји, вклучувајќи 100+ групи граѓански научници и 25+ академски, конзерваторски и основни организации за мерење и регистрација на квалитетот на водата и миграциите на рибите за да ги водат локалните иницијативи.

Договори за транзиција

Договорот за транзиција ги овластува сите слоеви на општеството да учествуваат во транзицијата. Тоа е мрежа на договори и јавни заложби што ги даваат јавниот, приватниот и граѓанскиот сектор.

Decision
Making

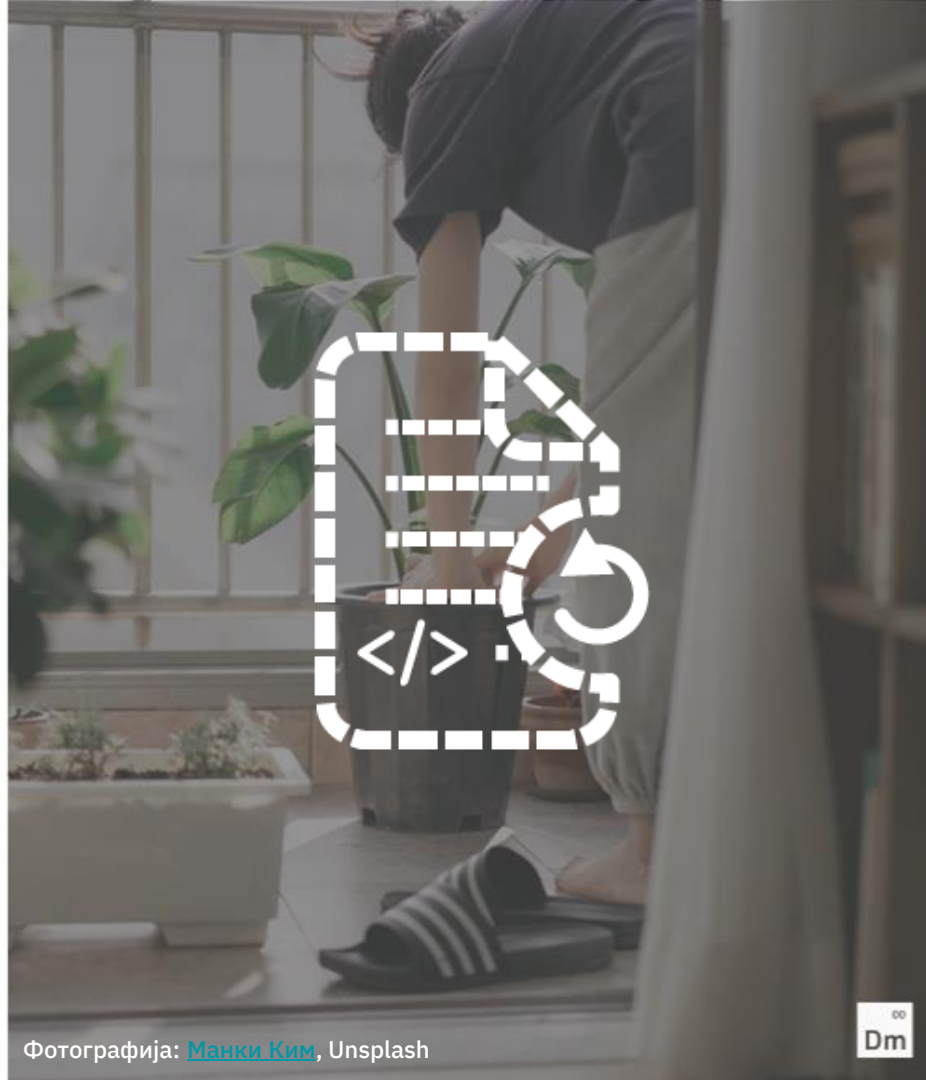
Договори за транзиција

Дистрибуирани обврски за дејствување

Договорот за транзиција е механизам за создавање на заложба за транзиција информирана од „плуралноста на јавноста“ (секоја е свесна за нивната меѓузависност). Клучното прашање што се решава преку изработка на договори за транзиција е: **Како можат различните слоеви на демократијата да договорат праведна транзиција во време на несигурност и сложеност, истовремено градејќи легитимитет за трансформација од големи размери?**

Европската комисија развива и изработува слични механизми за да се овозможи и обезбеди транзиција кон јаглеродно неутрални градови од и за граѓаните. Во извештајот „100 климатски неутрални градови до 2030 година - од и за граѓаните“ тие предлагаат „мулти-ниво и ко-креативен процес формализиран во договор за климатски град, прилагоден на реалноста на секој град, [...] во насока на заедничката цел на мисијата“. Врз основа на слична логика, процесот на договор за транзиција може да и овозможи на Северна Македонија да создаде отчет и легитимност на потребната моментална транзиција.

Се предлага договорот да биде изработен на начин на кој нема да биде правно обврзувачки. Наместо тоа, треба да се гледа како мрежа на обврски на различни слоеви на општеството и механизам за отворање на поддршката на локалните јавни, приватни, академски и граѓански иницијативи што можат да ја поттикнат транзицијата. Различните обврски се водени од заедничката мисија и план за развој наведени во НСР.

Клучни начела за договори за транзиција

Процесот на договор за транзиција претставува:

- Договор со отворена, додатна и модуларна рамка - континуирано се развива.
- Договор кој е изграден врз темелите на унапредување на учењето и развојот.
- Договор дизајниран за радикална читливост - достапен и разбирлив за секого.
- Договор каде градот е дефиниран како проширен град (т.е. граѓани, општини, индустрија, академска заедница и граѓанско општество).
- Договор за граѓанска и капитална обврска, забрзување на климатска и транзиција на одржливост.
- Договор кој е дигитален по автоматизам, и функционира со постојан, непроменлив углед.

Договор изработен на хибридна договорна основа:

- Краткорочно: договори за самоопределени резултати (во одреден контекст), т.е. намалување на CO₂, богатство на заедницата итн.;
- Среднорочно: договор за колективно дефинирани резултати, т.е. економска правда, развој на човекот, еднаквост, итн.;
- Општествено: склучување договори за можности за транзиција, т.е. логично осмислување, експериментирање, општествено донесување одлуки.

Договор фокусиран на одговорност за управување, преку радикална транспарентност и масовни партиципативни ангажмани:

- Самоодговорност (заснована на повратни информации);
- Колективна одговорност (меѓусебна интеракција);
- Јавна одговорност (на пр. радикална транспарентност, граѓанска ревизија)

Студии на случај

Klimatkontrakt 2030

Шведска

Klimatkontakt 2030 година е договор меѓу градовите, владините агенции и одржливите градови во кој сите страни се обврзуваат да дадат конкретни придонеси за забрзување на климатската транзиција.

TfL STARS (Свезди)

Лондон, Велика Британија

STARS е програма што ја спроведува Транспорт за Лондон за да ги охрабри и поддржи училиштата да се посветат на поодржливо патување. Едно училиште може да се пријави и да добие поддршка за тоа како да ги постигне своите амбиции.

iWill Pledge (Ќе се зложам)

Велика Британија

Кампањата ќе биде претставена од над 1000 организации од различни сектори. Сите тие се обврзаа да направат нешто особено за да помогнат учеството во социјалната акција да биде норма за млади под 20 години.

Следење и евалуација

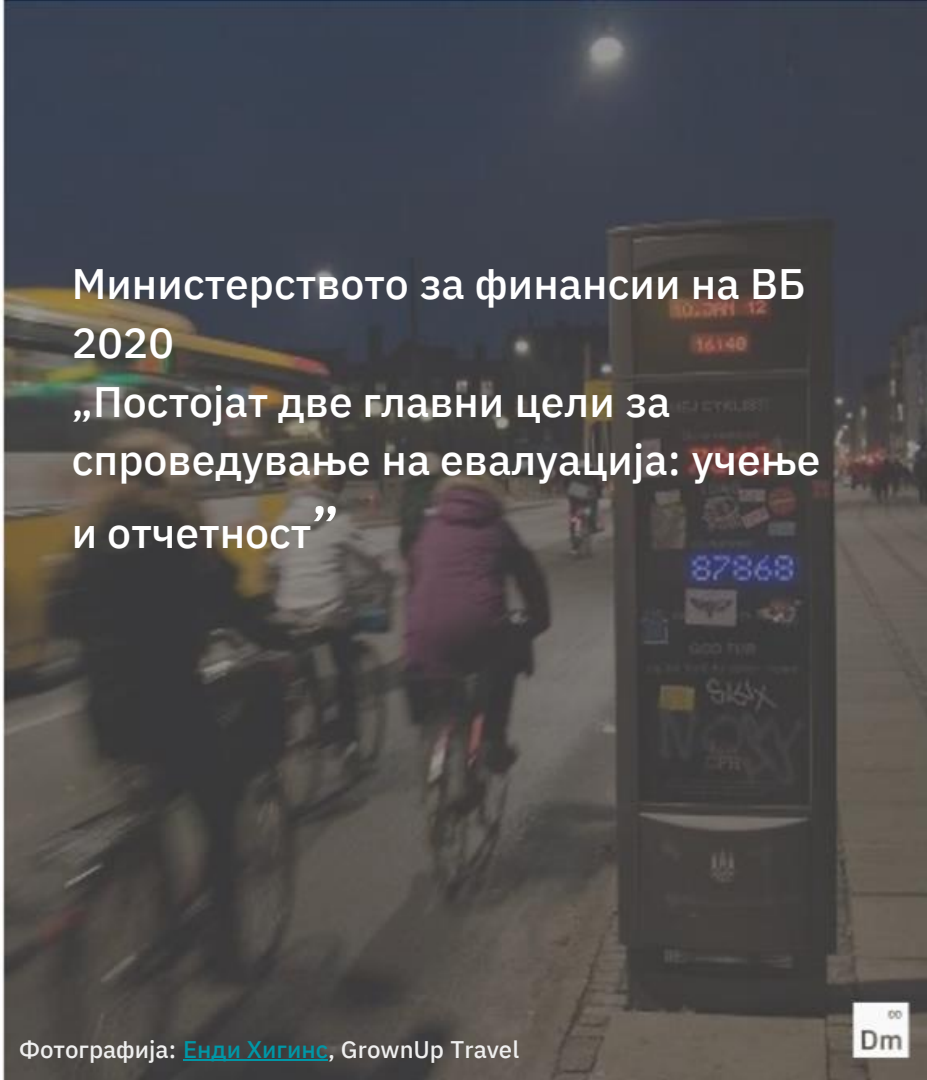
Следењето и евалуацијата се важни рамки за учење и развој. Да се изгради капацитетот на општеството за опсег за континуирано мерење, рефлектирање и повратни информации, ќе претставува главен двигател за транзицијата.

Учење и отчетност

Следењето и евалуацијата се механизми за постојано учење и развој, кои го поддржуваат забрзувањето на транзицијата на РСМ. Функционалните рамки за следење и евалуација создаваат подлабоко разбирање за тоа што функционира добро и што треба да се подобри и како може да се подобри. Ја гради основата врз која можат да се донесат повеќе стратешки одлуки и одлуки засновани на докази.

Следењето и евалуацијата можат дополнително да ги истакнат аномалиите и новите трендови, кои се манифестираат како ризици или потенцијали. Со создавање на свесност за овие обрасци, ризиците и потенцијалите можат да се решат во претходна фаза. Затоа, рамките за следење и евалуација се многу поважни отколку едноставно обезбедување контрола и усогласеност на квалитетот, бидејќи тие градат отпорност - антифрагилност против несигурноста.

Конечно, следењето и евалуацијата обезбедуваат отчет пред граѓаните за тоа како се трошат даночните пари и какво влијание имаат тие трошоци. Овој потенцијал е условен од рамките за следење и евалуација кои се одржуваат транспарентни, достапни и читливи.

A blurred night photograph of a city street. In the foreground, several cyclists are riding away from the camera. To the right, a digital display board shows bus information, including the number 16140 and 87868. The background is dark with some city lights.

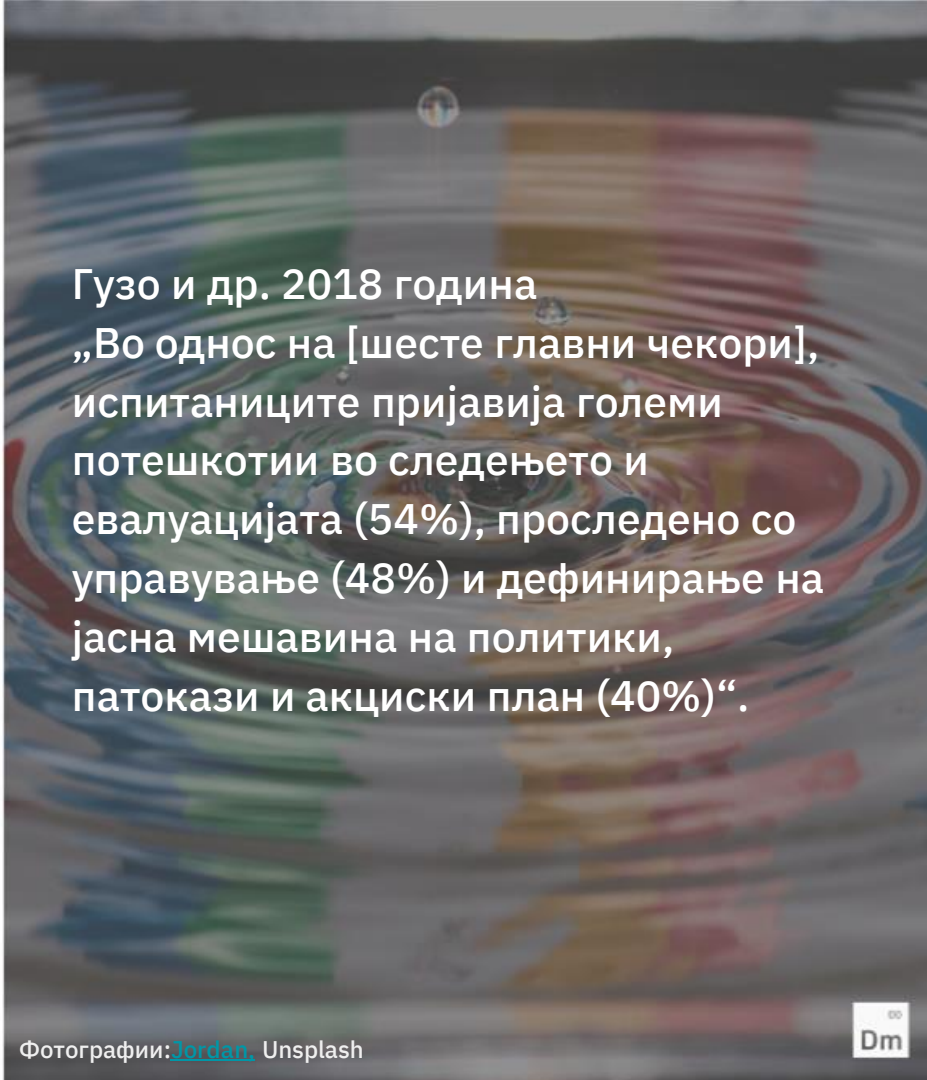
Министерството за финансии на ВБ
2020
„Постојат две главни цели за
спроведување на евалуација: учење
и отчетност”

Тешкотии со следење и евалуација

Да се изработи формат и рамки за следење и евалуација што овозможуваат учење и развој и да се потенцираат новите модели - наместо само бирократски процеси - е вештина со која креаторите на политиките тешко се справуваат денес. Во истражувањето направено од Европската унија и испратено во 2018 година до регионалните креатори на политики за иновации, беше истакнато дека следењето и евалуацијата е област во процесот на креирање политики што отвора најмногу проблеми:

„[Утврдивме] шест главни чекори за изработка на паметни стратегии за специјализација [...]. Во однос на овие чекори, испитаниците пријавија големи тешкотии во следењето и евалуацијата (54%), проследено со управување (48%) и дефинирање на јасна мешавина на политики, патокази и акциски план (40%)“.

Подеднакво, анализата на политичката доволност на РСМ ја потенцираше евалуацијата и следењето како тековна политичка недоволност (види поглавје за политичка доволност) За да се забрза транзицијата заснована на учење и развој, треба да се даде приоритет на финансиските инвестиции и инвестициите во човечки капитал за подобрен формат и рамки за следење и проценка.

Гузо и др. 2018 година
„Во однос на [шесте главни чекори], испитаниците пријавија големи потешкотии во следењето и евалуацијата (54%), проследено со управување (48%) и дефинирање на јасна мешавина на политики, патокази и акциски план (40%)“.

Клучни начела за следење и проценка

Секое сценарио за следење и евалуација ќе налага различни формати и рамки. Подолунаведените принципи можат да им дадат важни насоки на креаторите на политики и другите засегнати страни во Северна Македонија и треба да бидат развиени и додадени во текот на процесот на НСР.

- Следењето и евалуацијата се информираат (не се водат) од податоците од интегрираниот национален систем на податоци (види ја страницата за Основната линија на податоците), но можеби ќе треба да се надополнат со гаранции дека се создаваат потребните податоци за особен процес на проценка.
- Следењето и евалуацијата создаваат одговорност за договорените стандарди, правила и законодавство.
- Следењето и евалуацијата создаваат повратни информации во реално време за учење и развој.
- Следењето и евалуацијата користат човечка интелигенција и машинска интелигенција на континуирана и циклична основа.
- Следењето и евалуацијата разгледуваат мноштво индикатори (посредни) со текот на времето за да се создаде сеопфатна слика за сложени системи. Важно е да се комбинираат статистички податоци (квантитативни и објективни) и приказни (квалитативни и раскажани) за контекстуализирање на сувите податоци (Сноуден 2016).
- Следењето и евалуацијата се процеси за кои никогаш не е рано да се изработат. Тие може да се користат пред, за време на и по експериментите и се сложен дел од логичките модели на експериментот и програмата (Министерство за финансии на ВБ 2020).
- Следењето и евалуацијата треба да се доделат на соодветен тим за евалуација со цел да се избегне корупција (на пример мешани собранија, надворешни истражувачки групи, соработници peer-to-peer, итн.). Исходот од евалуацијата се соопштува и се прави што е можно достапен и транспарентен за другите чинители.
- Следењето и евалуацијата на експериментите и програмите се врши според основата за тоа што би се случило на друг начин. На пример, со употреба на контролна група која е внимателно избрана и може да користи одмерување на примерокот (Иновејт ОК 2018).
- Рамките за следење и евалуација имаат придобивки од користењето на особени стандардни начела за домен, бидејќи тоа овозможува споредување помеѓу различни експерименти или програми.

За повеќе во врска со следењето и оценувањето, погледнете анекс.

Што ако...?

Евалуација на прстенест графикон („крофна“)

Што ако РСМ создаде рамка што ги повикува чинителите да го оценат нивното влијание и напредок во однос на социјалните и планетарните граници? Може да комбинира непрекинато машинско мерење со разгледување рефлексивна на човекот.

Клучни показатели

Што ако РСМ создаде збир клучни показатели кои укажуваат на промена на системите користејќи единечни мерки? Показателите сами по себе раскажуваат приказни и со тоа имаат потенцијал да дејствуваат како политички алатки за транзицијата (Требек, 2021).

Транзициски показател

Што ако РСМ создаде транзициски показател што го мери капацитетот на нацијата за транзиција? Може да вклучува показатели поврзани со хоризонтални и вертикални капацитети за соработка и усвојување на длабока трансформација на кодот.

Собрание за проценка

Што ако Северна Македонија формира собрание на случајно избрани чинители од јавниот, приватниот и граѓанскиот сектор за да го оцени напредокот на транзицијата на годишно или двогодишно ниво? Собранието може да користи разгледување за да создаде препораки за следниот циклус

Алатки за евалуација

Што ако РСМ овозможи да се изработат алатки и комплекти за евалуација на доменот и специфичните цели? Тие можат да вклучуваат и отворени дигитални алатки и упатства за тоа како да се спроведат разгледувани процеси и распространување.

Просторни повратни информации

Што ако РСМ го сподели нивниот напредок во реално време преку просторни и дигитални инсталации? Може да се претстави во простори каде што луѓето комуницираат на дневна основа (на пример, улици, училишта, работни простори, социјални медиуми, итн.) создавајќи свест.

Студии на случај

Контролна табла на национални показатели

Шкотска

Прегледот на перформансите го следи напредокот на националните резултати. Тоа покажува колку е добро претставена Шкотска во целина според нивните 81 национален показател.

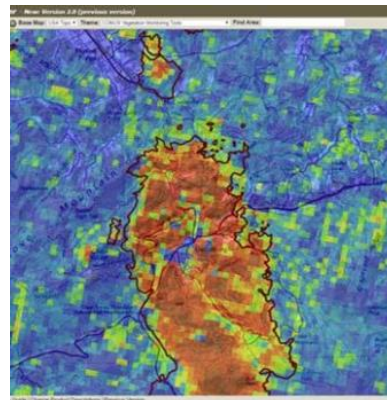
Индикаторите се развиени во однос на СДГ.

Откривање на аномалии на НАСА и Шумската служба на САД

САД

Спојувајќи ги збирките на податоци и анализирајќи ги аномалиите, тие развија знаци на рано предупредување за катастрофални временски настани и подготвија евакуации.

Контролни табли во реално време

Охајо, САД

Контролните табли за повратни информации во реално време го поддржуваат разбирањето на децата за сложените системи. Социо-техничките интерфејси им помагаат на децата да идентификуваат динамично однесување низ системите.

Како може процесот на спроведување на стратегијата да биде во чекор со брзината и мноштвото на транзицијата?

Методологија за процес на живеење со времетраење од 20 години

Професионализација, обука и вештини

Да научите *како да учите*, станува сè поважно со зголемувањето на брзината на технолошкиот напредок. Креаторите на политиките ќе мора да усвојат начин на размислување со читање и истражување и со тестирање и експериментирање.

Овозможување креирање политики за 21 век

Креирањето политики сè уште ги следи истите традиционални практики. Некои од овие практики се рафинирани во текот на подолг временски период и работат многу добро, додека други елементи ја забавуваат промената или не реагираат доволно.

Во исто време, брзината на промена во општеството се забрзува и затоа потребата за еволуирање во креирањето политики ќе биде основна за транзицијата во Северна Македонија.

Учењето од целиот свет за инвестирање во професионализација, обука и вештини станува клучно. Време е да се осигура дека креирањето политики е соодветно за општеството во 21 век.

Реј Курцвајл

„Ние нема да доживееме сто години технолошки напредок во дваесет и првиот век; ќе бидеме сведоци на нешто како дваесет илјади години напредок ... или околу илјада пати повеќе од постигнатото во дваесеттиот век “.

Области за професионализација, обука и вештини

За да се овозможи креирање политики погодно за реалноста на 21-от век, има речиси премногу области на кои треба да се обрне внимание. Да се намали ова, со разгледување на анализата на трендовите направена како дел од процесот на создавање смисла, Комесарот за иновации во политиката, заедно со другите чинители, може да започне да ги идентификува клучните области за развој. Некои веројатни области се:

- Податоци и дигитални технологии (*видете, исто така, Постојана основа на податоци*)
- Разгледување (*видете исто така меѓусекторска координација*)
- Создавање
- Иновации
- Саморефлексија за континуирано учење и развој (*видете исто така Следење и евалуација*)

Инфраструктури за учење

За да се овозможи креирање политики погодно за реалноста на 21-от век, има речиси премногу области на кои треба да се обрне внимание. Да се намали ова, со разгледување на анализата на трендовите направена како дел од процесот на создавање смисла, Комесарот за иновации во политиката, заедно со другите чинители, може да започне да ги идентификува клучните области за развој. Некои веројатни области се:

- Податоци и дигитални технологии (*видете, исто така, Постојана основа на податоци*)
- Разгледување (*видете исто така Меѓусекторска координација*)
- Создавање
- Иновации
- Саморефлексија за континуирано учење и развој (*види исто Следење и евалуација*)

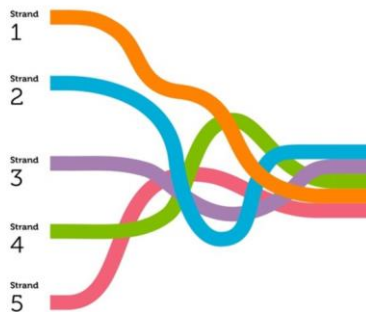
Студии на случај

Наставен план и кампус за владини вештини

Велика Британија

Оваа едношалтерска точка за учење се надева дека ќе ги пополни постоечките празнини во обуката и со тоа ќе го подобри квалитетот на работата на државните службеници. Проектот започна во јануари 2021 година со нов акцент на техничките и аналитичките вештини.

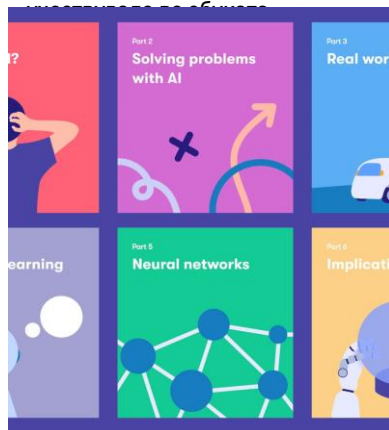
of the Curriculum
or Government Skills

Елементите на вештачката интелигенција

Финска

Финска им обезбедува на сите свои граѓани и државни службеници бесплатен курс преку Интернет за вештачката интелигенција за да се обезбеди еднаква писменост за вештачка интелигенција и поправедна иновација во врска со AI 1% од финското население веќе

Градови што споделуваат МОИК

Шведска

Масивните отворени курсеви преку Интернет можат да се отворат за обука и учење во администрацијата и општеството. Sharing Cities разработи отворен курс за Управување и урбана одржливост.

Култура на експериментирање

PCM треба да инвестира во нови иновации во политиките, кои се повеќе дигитални и паметни, за да се осигура дека прво, креирањето политики може да биде во чекор со брзите промени и, второ, да ги искористи целосно придобивките што ги дава дигитализацијата.

Иновациите често започнуваат со експерименти од мал обем пред да се зголемат за поголеми инфраструктури и програми. Овој тип на процес овозможува учење преку процес кој се развива чекор по чекор и може да го намали ризикот поврзан со иницијативи за иновации од големи размери. Владите можат да усвојат слични постапки за вклучување на култура на експериментирање.

Вообичаени практики за поткрепување на експериментирањето и создавање досиеја на експерименти (досието овозможува зголемени можности за учење) се лаборатории за политики и регулаторни кутии со песок. Тие можат да бидат поставени во различни министерства/оддели и државни тела и да се фокусираат на поставени теми како што се финансии, мобилност или градежништво. Овие лаборатории и тест-средини може да бидат поврзани со фондови за иновации во политиките и да добијат поддршка преку отворени платформи.

Комесарот за иновации во политиката ќе има централна улога во овозможувањето на просторите за иновации во политиките.

Џина Беле и Џулио Квацото (2020)

„Во последните неколку години, особено, видовме зголемување на повиците кон секторите за јавност и развој да усвојат повеќе експериментални пристапи, низ спектар што оди од шпекулативен дизајн и испитувања сè до вообичаени контролни испитувања. Бидејќи станува се поочигледна неспоивоста на линеарното планирање и решенијата од една точка со прашања како климатските промени или брзата урбанизација, организациите почнуваат да ги истражуваат „приодите на досиеја“ како начин подобро да се справат со сложеноста. Човек навистина може да разбере сложен систем преку интеракција со него, а динамичното управување со досието обезбедува посилна основа за забрзување на учењето и прилагодувањето отколку цврстината на петгодишните планови“

Студии на случај

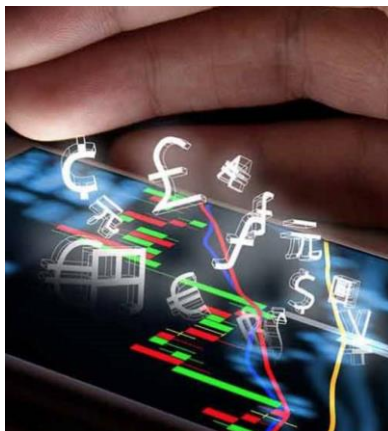
Лабораторија за политики е група на чинители со различни надлежности кои сакаат да развијат регулаторна рамка. Во лабораторија за политики, тие користат збир на кориснички ориентираны методи и способности за тестирање, експериментирање и учење да развиваат нови решенија за политики (Винова 2021).

Регулаторната тест-средина е пристап кон регулативата што собира важни согледувања пред да се донесе одлука за нови регулаторни активности со намалување на бариерите и трошоците за нови области за иновации, како што се финтек, мобилност или изградба. Овозможува тестирање во живо, временски ограничено на иновации според збир на правила, барања за надзор и соодветни заштитни мерки (УНСГСА 2020).

Паметна отскочна штица за политика

Шведска

Соработката помеѓу политичката лабораторија Винова и работата на Finansinspektionen во развојот на политики резултираше во форум за развој на политики на кој сега можат да се обратат компаниите за финтек.

Отворена лабораторија за политика

Велика Британија

Лабораторијата носи нови техники на политики во владините оддели, помагајќи при оформување услуги околу искуствата на луѓето, користејќи анализа на податоци и нови дигитални алатки.

Тест-средина за финтек компании

Малезија

На WorldRemit им беше дозволено да ја користат тест-средини на Банк Негара Малезија за да тестираат решение за далечинско идентификување на клиентите. Претходно, овој пристап кон идентификација на клиентите не беше дозволен од законската и регулаторната рамка во малезија.

Култура, разновидност и вклученост

Создавањето култура на различност и вклученост ќе биде клучно за да се обезбеди легитимитет и учество во креирањето на нови политики. Таа гради платформа на која мноштво чинители можат да најдат и модели за инспирација и некои свои единствени атрибути кои во системот се препознаени како вредни.

Пристап на цело општество

Обезбедување гаранции дека целото општество е вклучено во транзицијата започнува внатре во Владата. Проактивното работење со внатрешната култура и застапеноста создава силна основа врз која може да се гради политиката. Постојат повеќе алатки и рамки што можат да го поддржат ова, како на пример:

- Застапеност и стратешко вработување;
- Вештини за ублажување на когнитивните пристрасности;
- Читање групи за истражување на културите и перспективите на другите.

Кога се достигнува точката на креирање политики со употреба на групи предизвици, здружување на тимови и осигурување на докази, може: 1) да се создаде поголема свесност за различните перспективи меѓу државните службеници, владините службеници и чинителите низ општеството; 2) да се овозможи спроведената политика да вклучува мноштво перспективи; и 3) да се изгради отпорност на поларизацијата.

Одговорноста за решавање на овие аспекти на процесот на креирање политики ќе биде помогната од Комесарот за иновации во политиките и е клучна за долгорочниот развој на транзицијата.

Предизвик во „црвени тимови“ и тестирање на размислувањето што се појавува од перспектива на трети страни, вклучувајќи, но не и ограничувајќи се на, сојузници и противници. Групите за предизвици дискутираат за клучните претпоставки и мислења со учесници од цела Влада.

Осигурувањето квалитет обезбедува употреба на квалитативни и непристрасни докази.

Краудсорсинг и ко-креирање

Поларизацијата и намалената доверба во Владата создаваат предизвикувачко опкружување за креирање за создавачите на политики. Работењето од поодблиску со чинителите во општеството може да помогне во градењето на довербата, да даде легитимитет за спроведување на политиката и да донесе нови идеи.

Постојат различни начини на вклучување на групи од чинители, опфаќајќи длабоко размислување во повеќе денови до системи за повратни информации генерирани преку Интернет со помош на социјални медиуми. За Северна Македонија ќе биде клучно да учи од други контексти и континуирано да експериментира со различни решенија за градење култура што ја зголемува различноста и вклученоста.

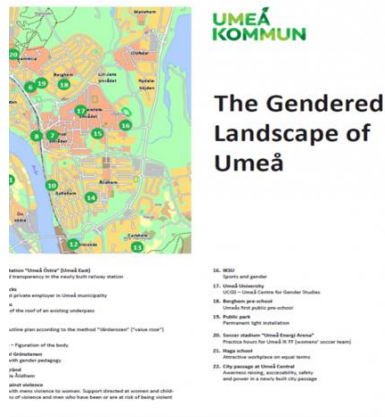

Студии на случај

Родова политика

Умеа, Шведска

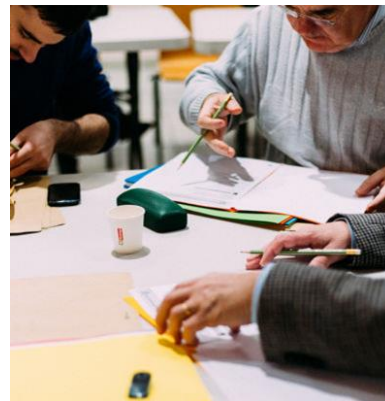
Умеа тесно соработуваше со локалниот универзитет за подобро разбирање на основните причини за родовата нееднаквост и за овозможување нови политики и иницијативи со кои истите се соочуваат.

Мешан советодавен комитет

Брисел, Белгија

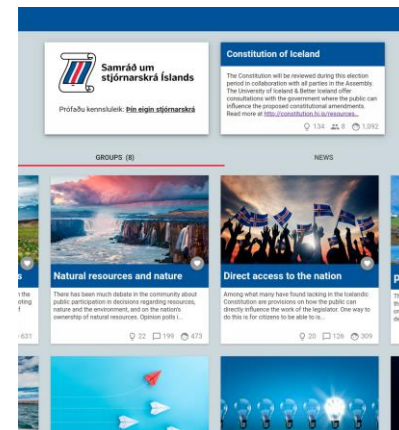
Регулаторна реформа за да се отвори можност за воспоставување мешани советодавни комитети кои ќе советуваат за законодавната работа по пат на препораки.

Краудсорсинг на уставни реформи

Исланд

Целта беше повторно пишување на уставот со граѓаните кои користат краудсорсинг и социјални медиуми. Не обезбеди одобрување од парламентот, но остави клучни сознанија.

**Како може една држава да развива средина за учење што овозможува целосен човеков, машински и еколошки потенцијал?
Околина за учење за развој**

Срединаза учење

Природата постојано одговара на нејзиниот контекст. На пример, монстерата е растение кое се лози од џунглата каде што научило дека кога расте во сенка на други дрвја и растенија, треба да расте кон најтемниот агол. Тоа е затоа што таму може да најде дрво на кое може да започне да се качува за да стигне до сончевата светлина.

Меѓутоа, за да има сила да започне такво вертикално патување, на монстерата најпрво ѝ требаат доволно хранливи материи и вода и малку пристап до светлина. Подеднакво, луѓето реагираат на нивниот контекст. Сепак, времето што требаше да се прилагодиме на нашите сегашни дигитални и густо населени контексти не беше доволно за да се развие длабоко учење.

За РСМ да создаде услови луѓето длабоко да учат и затоа да се развиваат, заедно со природата и машините, ќе бидат потребни значителни инвестиции во образовниот систем. Покрај тоа, таа исто така ќе треба да инвестира во животната средина, социо-економскиот контекст, нутриционистичкиот пејзаж и дигиталниот свет. **Што ако ... НСР овозможи човечки био систем 2.0, институционални инфраструктури 2.0 и автоматизација 2.0 кои комбинираат, го отклучуваат целосниот потенцијал на човекот, машините и еколошката средина?** Следните страници ги објаснуваат овие системи.

Тристан Харис

„Врвната слобода е слободен ум и ни треба технологија што е на наша страна за да ни помогне слободно да живееме, да чувствуваме, да размислуваме и да дејствуваме.

Ни треба нашите паметни телефони, паноа за известувања и веб-прелистувачите да бидат надворешни скелети за нашите умови и меѓучовечки односи што ги ставаат на прво место нашите вредности, а не нашите импулси. Времето на луѓето е драгоцено. И ние треба да го заштитиме со иста строгост како приватноста и другите дигитални права “.

3.2 Човечки био-системи 2.0

Подобрувањето на квалитетот и природата на био-системите во кои работат човечки и нечовечки чинители создава: 1) зголемен когнитивен капацитет на луѓето; 2) биодиверзитет на еколошките системи; и 3) само здравје и благосостојба на луѓето и нечовечките чинители. Тоа дава информации за капацитетот за негување на нашите заеднички биолошки системи.

Човечки био-системи 2.0 се животната средина, земјените системи и физичките услови што им овозможуваат на луѓето и еколошките системи да напредуваат.

Примери

Квалитет на воздухот

Квалитет на светлина

Квалитет на звук

Квалитет на микробиом

Нутритивен квалитет и безбедност на храна

Температура и влажност

Воздух

Загадувањето на воздухот во соседствата влијае на когнитивните перформанси и психичката благосостојба на луѓето. [Напока1](#), [Напока2](#)

Температура

Топлите средини влијаат на мозокот со непријатната топлина, намалувајќи ги когнитивните способности. [Напока](#)

Храна

Цревни микроби кои влијаат на структурата и функцијата на мозокот. [Напока](#)

Потенцијал за човечки, машински и еколошки развој

3.2 Институционални инфраструктури 2.0

Создавањето поставки што им овозможуваат на човечките чинители да се развиваат заедно создава: 1) значајна работа; 2) дистрибуирана грижа едни за други и за животната средина; и 3) отпорност - антифрагилност од удари. Информира несигурен развој на системите на нацијата.

Институционалните инфраструктури се формална и неформална организација која е основа за здравјето, образованието и благосостојбата на човекот.

Примери

Инклузивен раст

(градење на инфраструктура за многу повеќе децентрализиран и дистрибуиран финансиски систем кој функционира на локално ниво)

Превентивна здравствена заштита

(заснована на технолошки и научен напредок што ни овозможува да планираме, предвидуваме и спречуваме идна болест)

Развој на човекот

(нови модели за работа и учење)

Урбана средина

Растењето во урбана средина го удвојува ризикот од развој на психоза подоцна во животот.

Извор

Нееднаквост

Структурната нееднаквост во рамките на високото образование го одредува вашиот потенцијал да успеете со вашите студии.

Извор

Насилство

Изложеноста на насилство во периодот пред зрелоста влијае на менталната благосостојба во подоцнежните години.

Извор

3.2 Автоматизација 2.0

Поттикнувањето праведна автоматизација и градењето на можностите за работа на луѓето создава: 1) простор за луѓето да ги користат своите длабоки когнитивни, емоционални и социјални можности; 2) создавање ефикасност во прецизните и повторувачките задачи; и 3) ја искористува способноста да се насети сложеноста на производот. Тоа овозможува развој на нов потенцијал на општеството во ера на сложеност каде што брзината на промените се забрзува.

Градење на екосистем на стартапи и институционална инфраструктура за отворена автоматизација 2.0.

Примери

- Автоматизирано работење
- Отворен интероперабилен АПИ
- Потекло на стоки
- Алгоритамски бизнис
- АИ-ботови
- Лиценца за тргување во реално време
- Отворен извор

Забрзување

За да се следи забрзаната промена, потребно е образованието да се трансформира.

[Извор](#)

Работни места

Иднината на работните места е изложена на ризик ако не ја редефинираме улогата на луѓето во автоматизираниот свет.

[Извор](#)

Поларизација

Автоматизацијата може едноставно да акумулира богатство за малкумина, освен ако не е упатена и устремена кон вклученост.

[Извор](#)

Како можеме да постигнеме длабок, инклузивен раст без да го загрозиме нашето место на планетата?

Длабок раст за развој

Што е длабок раст?

1. Раст што ги зема предвид сите **негативни надворешни влијанија** кои произлегуваат од економската активност што го предизвикува тој раст
2. Раст што е **одржлив** за еколошките, човечките и машинските системи кон кои придонесува
3. Раст што го **максимизира потенцијалот** на тие системи
4. Раст што е резултат на **регенеративна економија**, која не само што искористува природни ресурси, туку го одржува природниот екосистем во кој е вградено општеството и му помага да напредува.

Длабок раст

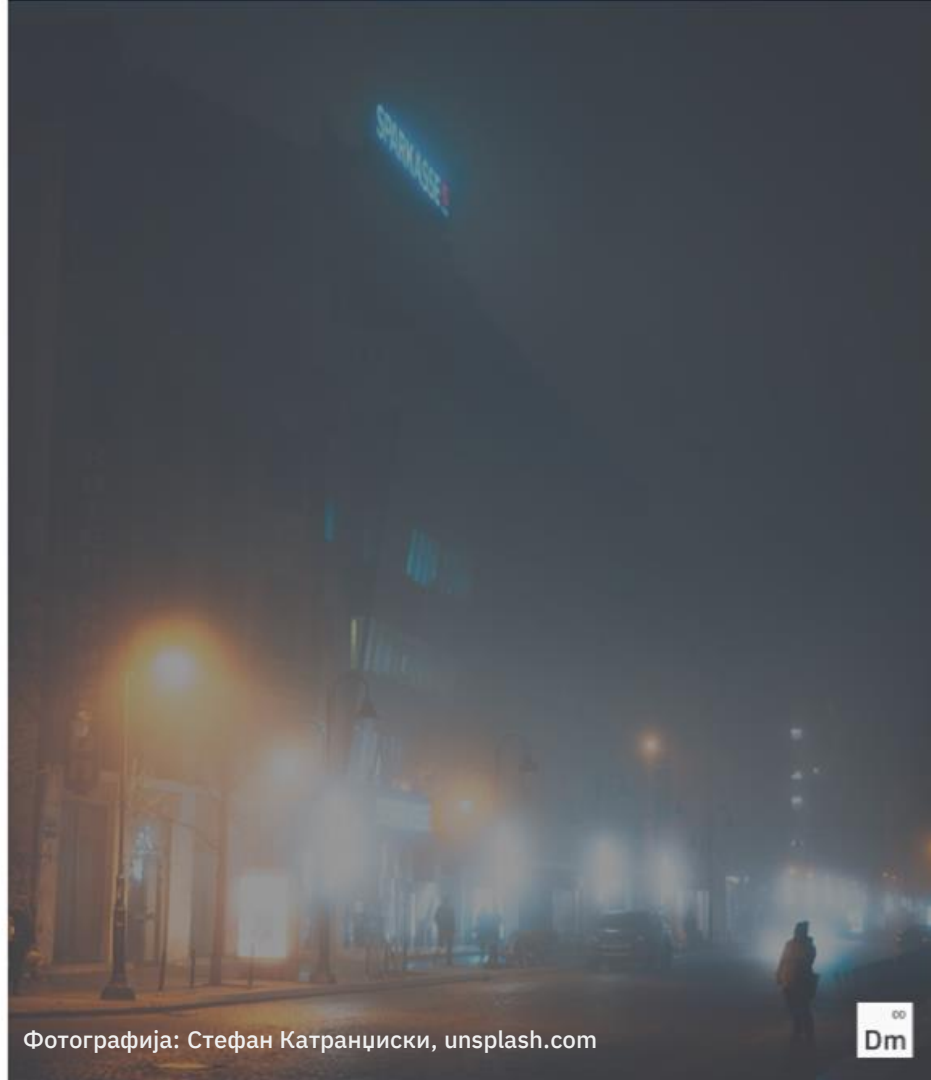
Кој е проблемот со сегашниот раст?

Светската економија „расте“ обрнувајќи малку внимание на безбројните непроценети надворешни влијанија. Овие се акумулираат насекаде околу нас и го загрозуваат самото постоење на економијата што ги произведе. Климатските промени, психичкото здравје, загубата на биолошката разновидност, ерозијата на почвата, закиселувањето на океаните и зоонозните пандемии како КОВИД-19 се сите надворешни влијанија.

Длабоката нееднаквост и сиромаштијата се надворешни влијанија на неуррамнотежените економски и социјални системи.

Во случајот на РСМ, овие се сочинети од предизвиците на целокупниот бавен раст, високата невработеност, високите стапки на неформална економска активност и нискиот развој на човечки капитал.

Актуелниот модел на раст на земјата се заснова врз неговата конкурентска предност поради евтина работна сила, привлекувањето на странски директни инвестиции (СДИ), особено преку воспоставување на технолошки и индустриски развојни зони (ТИРЗ), и фискални можности кои привлекуваат странски фабрики.

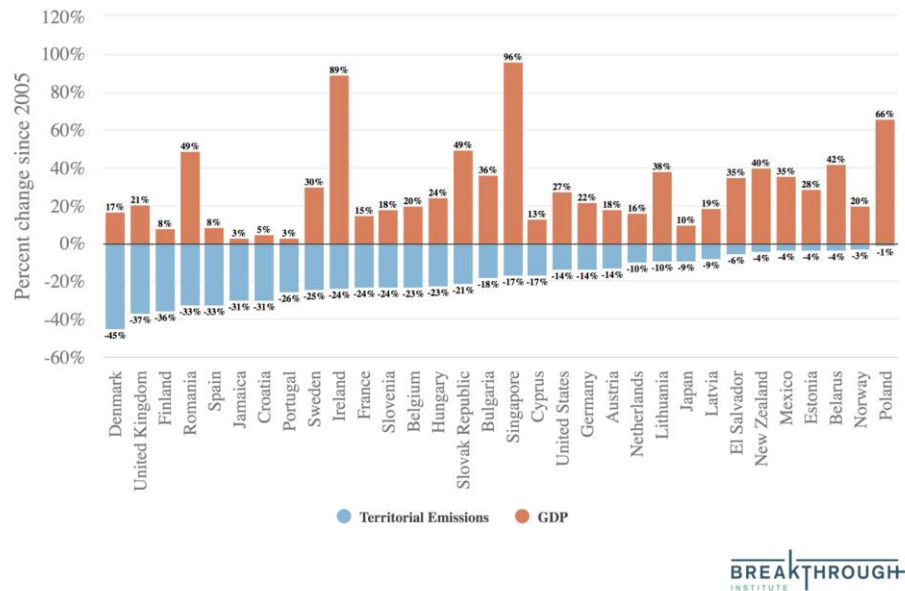

Фотографија: Стефан Катранџиски, unsplash.com

Идниот раст ќе се случи без додавање на надворешните влијанија врз постојната планина од долгови

1. Идниот раст ќе се случи преку активности кои не се надоградуваат на постојните надворешни влијанија, или додека активно се намалуваат постојните планини од долгови поради надворешни влијанија - во активности што го негуваат човечкиот развој и ја штитат животната средина.
2. Вкупно 32 развиени и земји во развој имаат постигнато раст на БДП во последните 14 години додека ги намалуваа нивните емисии на јаглерод, докажувајќи дека тоа е можно, барем во однос на најгорливото надворешно влијание, климатските промени.

Decoupling of territorial emissions and GDP: 2005-2019

Извор- [The Break Through Institution](#)

Како една економија постигнува длабок раст?

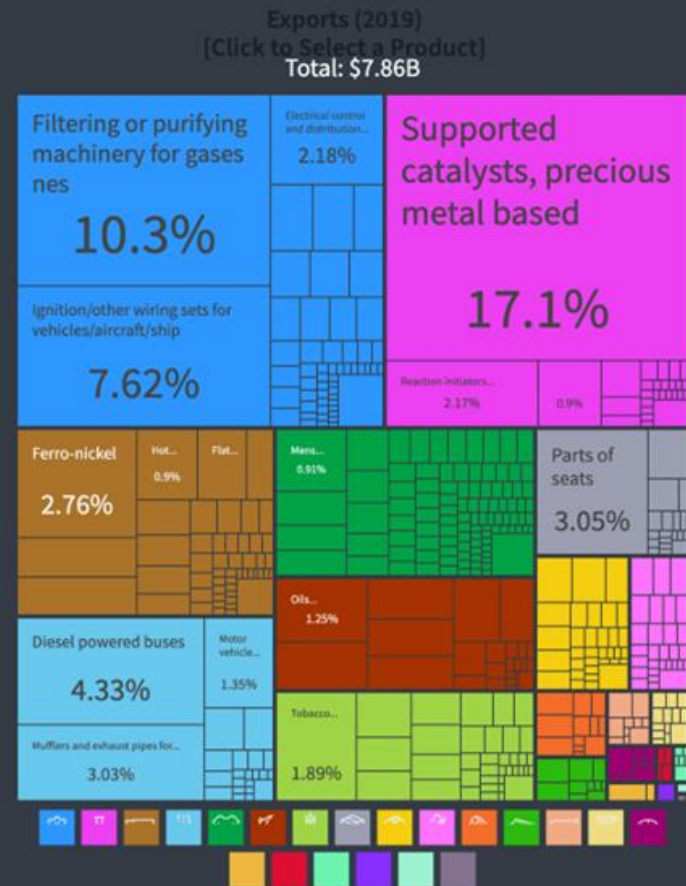
- **Постигнување циркуларност во нејзините материјални текови.**
Рециклирањето е важен дел од ова и треба да му се даде приоритет, но во никој случај не е доволно. Според Евростат, ЕУ рециклирала 55% од целиот отпад што може да се рециклира во 2019 година, но нејзината вкупна стапка на употреба на циркуларен материјал беше нешто под 12%. Види (Циркуларност во ЕУ). Стапките на рециклирање во Северна Македонија се далеку под оние на ЕУ - во 2012 година само 18,86% од комуналниот отпад беше рециклиран во Северна Македонија, додека Германија рециклираше 65,2% (види Стапка на циркуларност во ЕУ)
- **Зголемување на нејзиниот развој на човечки капитал.** Ова не значи само подобрување на традиционалниот образовен систем, туку создавање можности и патишта за учење во текот на животот, намалување на проблемите со психичкото здравје и оптимизирање за добар живот.
- **Фокусирање на нематеријалната економија** - растењето на уметностите, културата, иновациите и секторите за грижа во економијата - во суштина ја раздвојува економијата што е можно повеќе од материјалните темели. Се разбира, тоа не е целосно остварливо, ниту е пожелно да се задржи целиот материјален економски раст.
- **Намалување на трошоците за одржување на нејзината постоечка материјална инфраструктура.** Одржувањето и грижата се некои од најнезабележаните економски активности. Грижата често се случува во домаќинството и дури не се смета за економска активност. Но, овие вештини и активности се камен-темелник на просперитетните заедници и за свет каде што употребата на нашите ресурси не ги надминува сите планетарни граници. На меѓународно ниво, ставовите кон одржувањето и одржливоста на производите се менуваат - различни регулатори низ целиот свет носат **закони за право на поправка**.
- **Негирање дека „демографијата е судбина“.** Економијата со длабок раст може да продолжи да расте дури и наспроти намаленото население, со длабоко зголемување на производниот капацитет на нејзините членки. Главните приоритети изложени погоре имаат тенденција да покажат неопходност за наоѓање патеки, експериментирање и насочени транзиции. Овие бараат храбри експерименти со политики и иновативни начини на размислување за финансирањето.

Транзициско финансирање за 4-та индустриска револуција

Речиси четвртина од денешниот извоз во Северна Македонија е во сектори поврзани со транспорт на фосилни горива. Согласно приоритетите и мерките наведени во Индустриската стратегија, владата може да даде приоритет на инвестициите и трансферот на знаење за да ги пренасочи постојните извозни корпорации во соседните сектори со поголема додадена вредност, докажани за во иднината. Неколку примери:

- Фабрики за дизел-автобуси → Фабрики за електрични автобуси
- Катализаторски конвертери → Производство и рециклирање на батерии
- Жички за автомобилски свеќици за мотор → Општи жици за електрични автомобили

Другите политички лостови на располагање на Владата вклучуваат политика за набавки, која може да се искористи за да ја обликува Северна Македонија во водечки пазар во индустриските и услужните области што таа сака да ги зајакне. На пример, компанија што преминува од дизел автобуси на производство на електрични автобуси ќе биде поттикната од сигурноста на побарувачката на договорот за набавка за електрификација на целата транспортна мрежа на целата општина.

Извор: [Observatory of Economic Complexity](#), Data for North Macedonia 2019

[open world map of exports and imports of North Macedonia](#)

Што ако ... РСМ овозможи „бесплатни експерименти со општината“?

Инспирирани од данската програма Frikommuneforsøg, овие можат да бидат општини во кои се охрабрува **експериментирање во политиките** со нивно ослободување од националните регулативи во одредени области. Овие можат да се движат од доделување на станови, модели на оданочување, инвестиции, демократски модели. Овие можат да ги надополнат и заменат технолошките и индустриските развојни зони (ТИРЗ), ограничени во нивниот опсег на даночни ослободувања и општо подобри услови за странски инвестиции.

Експериментите за слободни општини можат да дејствуваат како инкубатори за локална иновација, со концентрирање на фокусот на различни лостови на политиката или техно-социјалните точки на интервенција, кои можат да имаат корист од новите пристапи. Поттикнувајќи ги локалните иновации, Северна Македонија може да оствари поголем економски раст отколку преку СДИ.

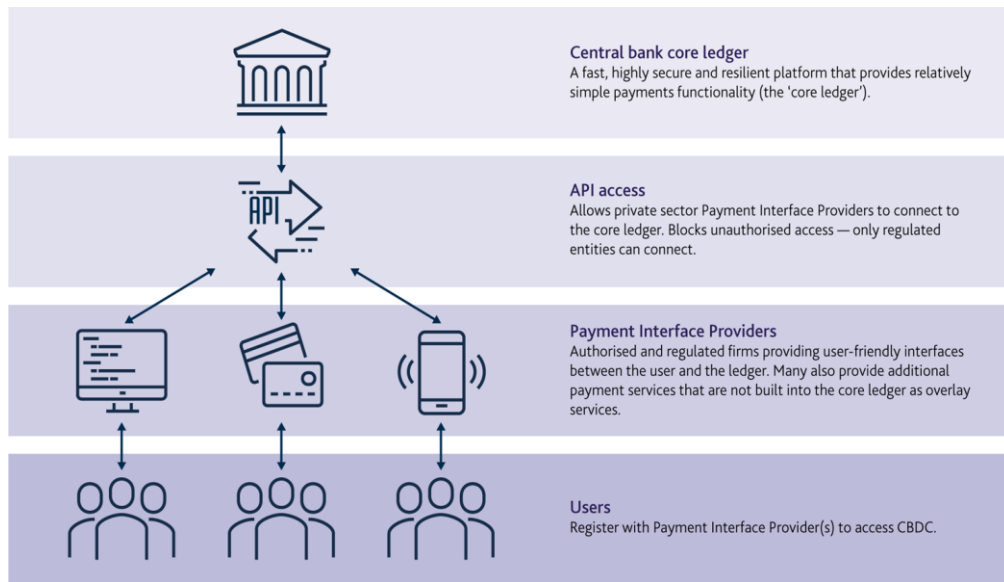
Некои теми за „слободна општина“ кои би можеле да се позиционираат наоколу:

- **Оданочување и интегрирање на неформалната економија:** нови модели на оданочување можат да се користат во слободна општина за да се тестира нивното влијание врз зголемувањето на стапките на наплата и да се зголеми официјалното учество на пазарот на трудот.
- **Механизирани рурални области:** оддалечените рурални области може да експериментираат со регулирање на земјоделството засновано на беспилотни летала, создавајќи систем за храна со ниски влијанија, со висок принос, со минимално учество на луѓето
- **Распоредување на е-валута:** Поврзано со поголемиот предлог на кутија за песок за монетарна политика ЕУ - Северна Македонија, некои општини би можеле да бидат првична подлога за тестирање пред да се пристапи кон распоредување во големи размери
- **Поттикнување нови форми на претприемништво, сопственост и корпоративно управување:** Некои од најразвиените области во Европа, како Емилија-Романја и Баскија се добро познати по нивното високо ниво на задруги. Другите начини на сопственост и управување на компаниите и заедничките субјекти се испитуваат. Подлабок ангажман и заедничко чувство на сопственост и моќ може да поттикнат бран на широко засновано претприемништво.

Заедничка тест-средина ЕУ-Северна Македонија за дигитална монетарна политика и иновации: Дигитален денар

Предлагаме Северна Македонија да стане жариште за монетарен и дигитално-финансиски отскок. Во оваа смисла, постојат неколку области кои вреди да се истражат. Ова треба да се усогласи со новонајавената стратегија за финтек, предводена од Централната банка.

Издавањето дигитални валути е голем проблем и секој можен избор на Централната банка за спроведување изработка на дигитални валути доаѓа со свои посебни можности за централните банкири и државните фондови, банките, финансискиот систем и пошироката јавност. Можноста покренува многу потенцијални прашања. Дали целото население ќе може да отвора сметки директно во централната банка? Дали депозитите ќе генерираат камата? Како би се случила размената со други валути? Дали трети лица ќе комуницираат со сметката на централната банка преку АПИ или дали банката ќе понуди сопствен интерфејс за сите корисници? Која би била улогата на деловните банки во овој храбар нов свет?

Извор: [Bank of England](#). Можен дизајн на ЦБДЦ.

Потенцијални примени на дигиталниот денар:

- **Брзи и безбедни трансакции поддржани од владата:** Знаењето на трансакциите е поддржано од систем овозможен од владата може да ги намали економските триења.
- **Лесно насочени плаќања за социјална помош или Инвестиции во приход од транзиција, директно преку сметки во централната банка.** Да се има директна линија за дистрибуција на приходот до граѓаните ќе ја олесни дистрибуцијата на социјалната помош, намалување на нејзините вкупни трошоци, зголемување на ефикасноста и ограничување на злоупотребата на социјалниот и пензискиот систем.
- **Паметни пари и паметни договори, овозможување автоматска наплата на даноци, намалување на административниот апарат потребен за наплата на данок и фрустрацијата од пополнување сложени даночни обрасци за повеќето граѓани, обезбедувајќи поедноставен начин за формализирање на делови од подземната економија.**
- **Лесно насочен кредит:** Способност да се насочи поевтин кредит кон одредени области на деловно работење и со тоа подобро да се насочат областите со посакуван економски раст или, обратно, да се насочат инфлациските области попрецизно отколку што би се постигнале широките каматни промени.
- **Безбеден капитал за јавноста:** Доколку општата популација има банкарска сметка во централната банка што нуди камата на депозити, ова ќе создаде безбедно средство за целото население и ќе создаде ефективен кат за стапката на депозит во деловната банка.

Поимник Анекс Користени материјали Додаток

Поимник

Антифрагилност

Способност да се апсорбираат шокови и за враќање во посилна состојба од пред тоа

Автономно

Кое има слобода да управува само со себе или да има контрола врз сопствените работи

Каскадни ризици

Каскадните ризици се динамиката која е присутна при катастрофи, при што влијанието на физички настан или развојот на првична технолошка или човечка недоволност создава низа настани во човечките подсистеми што резултираат во физичко, социјално или економско нарушување.

Ко-креирање

Колаборативен развој на нова вредност (концепти, решенија, производи и услуги) заедно со експерти или засегнати страни (како што се клиенти, добавувачи итн.). Ко-креирањето е форма на колаборативна иновација: идеите се споделуваат и подобруваат заедно, наместо да се чуваат за себе.

Сложеност

Изразува состојба кога различни елементи/ фактори во системот се заплеткуваат во бројни форми на односи, комплицирајќи го чинот на разликување или правење смисла на целината.

Длабока трансформација на кодекс

Трансформирање на основните структури на општеството: регулација, политика, договори, финансирање, информациски системи, јазик и сл.

Длабоки трендови

Длабоките трендови укажуваат на правецот во кој се менуваат нашите длабоки кодови и може да се разбере со следење показатели, како што се прописи што се кршат, приоритети за финансирање, нови зборови што се користат, итн., Или посреднички показатели, како што се јаболка што се купуваат во есен, количина на ѓубре на улица или девојчиња кои возат велосипед до училиште, урбано осветлување итн.

Динамичен систем

Систем или процес во кој се појавува движење, по својата природа постојано се движат или мора да ги променат состојбите за да бидат корисни.

Еколошки развој

Пристап кон развојот кој ги зема предвид еколошките фактори и потребата од зачувување на биодиверзитетот и заштита на еколошките системи.

Нови трендови

Насоката на растечкиот интерес и корисност на тематската област низ времето.

Експерименти

Временски ограничен експериментален прототип или иницијатива што е експлицитно тестиран и ќе се оценува пред да се преземат обврски за продолжување, спроведување или размер.

Темелна безбедност

Врз основа на концептите од Маслоу и Макс Ниф, основната безбедност ги покрива основните потреби на човештвото, вклучително и физиолошките и безбедносните потреби (Маслоу) или потребите за егзистенција и заштита (Макс Ниф)

Поимник

Замислување на иднината	Процес на замислување на иден потенцијал, визији, решенија, идеи, итн.	Меѓузависности	Состојбата на две или повеќе работи (природа, луѓе, системи итн.) да зависат едни со други за да успеат или да пропаднат.
Агностичар за раст	Агностицизмот за раст е визија за економската активност и развојот што не се однесува само на традиционалните економски мерила (на пр. БДП), туку на решавање на основните човечки потреби и создавање просперитетно општество. Тоа може да значи	Воочливи ризици	Ризици за кои сме свесни, но не сме свесни за големината и ефектот на ризикот.
Хоризонтални капацитети	Капацитети, алатки, знаење што се дистрибуираат хоризонтално (за разлика од вертикално / хиерархиски) низ поединци и организации, на пр. знаење/ одатоци што течат низ целата организација до кои секој може да пристапи - наместо само неколку одбрани на ниво на управување.	Познати ризици	Ова се ризици кои се правилно идентификувани и соодветно измерени.
Човечки развој	Развој кој се фокусира на проширување на богатството на човечкиот живот, наместо едноставно на богатството на економијата во која живеат човечките суштества. Тоа е пристап кој е фокусиран на луѓето и нивните можности и избори.	Машински развој	Развој кој се фокусира на проширување на богатството на потенцијалот на машините со цел да се поддржи контекстот во кој живеат човечките суштества. Тоа е пристап кој е фокусиран на интеракцијата меѓу човекот и машините за да искористување на нивните можности и избори.
Институционална инфраструктура	Основните физички и организациски структури и капацитети потребни за работење на институцијата, кои се состојат од основни компоненти на организациската структура, изградена инфраструктура, дигитални артефакти и луѓе.	Иновации во одржувањето	Севкупноста на нови дизајни, процеси, системи за обезбедување кои се насочени кон намалување на влијанието на материјалот, влијанието врз здравјето на луѓето и другите надворешни влијанија и трошоци вклучени во одржувањето на постоечката материјална основа
		Мисија	Цел поврзана со транзицијата која е особена, мерлива, активна, реална и временски заснована и утврдена од орган со легитимитет и одговорност за нејзино постигнување.

Поимник

Пристап на
досиеја/логика
на досиеја

Наспроти една точка, решение од сребрени куршуми, каде што се потпираме на една одлична идеја за решавање на тешки проблеми, пристапот на досие има за цел да истакне повеќе решенија кои насочуваат различни делови на системот - т.е. досие на решенија/експерименти кои работат во тандем, создавање ефект на мултипликатор. Во случај на невработеност кај младите, мислиме на преземање на пакет интервенции поврзани со ова прашање и нивно структурирање како меѓусебно поврзано досие. Од тука, намерата е да се управува со досието со цел активно тестирање на хипотези, меѓусебни врски на моќност, брзо создавање на учења, прилагодување на интервенции засновани на учења и со тоа да се забрза влијанието

Квалитативни
податоци

Квалитативните податоци ги опишуваат квалитетите или карактеристиките. Се собира со помош на прашалници, интервјуа или набљудување и често се појавува во наративна форма. Податоците може да бидат во форма на описни зборови што можат да се испитаат за обрасци или значење, понекогаш преку употреба на кодирање. Кодирањето му овозможува на истражувачот да категоризира квалитативни податоци засновани врз својства, атрибути, етикети и други идентификатори за да идентификува теми што одговараат на поставените прашања и да изврши квантитативна анализа.

Квантитативни
податоци

Квантитативни податоци се статистички податоци користени кога се проценува проблем, или се однесуваат на прашањата „колкаво количество“ или „колкав број“. Овој вид на податоци се мери со употреба на броеви и вредности, што го прави посоодветен кандидат за анализа на податоците. Овие податоци обично се собираат со употреба на инструменти, како што се скали на рангирање или сензори. Софтвер за статистичка анализа, како што е СПСС, често се користи за анализа на квантитативни податоци.

Логично осмислување

Логичното осмислување е соработнички процес/активност за извлекување и создавање значење преку гледишта, различни интереси и искуство на различни поединци - создавање заедничка свест и забрзување на учењето.

Statecraft 3.0

Градење на дистрибуирани способности и носителството на општеството за транзиција.

Пад на системот

Пропуст или слабост во систем или мрежа што може да се искористи за да предизвика штета на системот.

Ранливост на системот

Слабост што може да се искористи за да се добие пристап до систем

Систем(и)

Системот се состои од елементи, меѓусебни врски и функција или цел. Да се заземе системски/систематски пристап кон проблем значи да се разберат различните елементи, нивната меѓузависност, логика и функција, како овие различни делови го сочинуваат целото, наместо да го изолираат или издвојуваат проблемот.

Мапирање на системите

Соработнички процес на откривање и мапирање на елементи/фактори во системот, нивните меѓусебни врски и функции, што ни овозможува да откриеме празнини на знаење, точки на интервенција и увиди.

Поимник

Системско размислување

Една од главните методологии за разбирање на сложени општествени проблеми е теоријата на системот. Системското размислување ги идентификува периодичните обрасци и меѓузависностите што се наоѓаат помеѓу различните надворешни и внатрешни фактори и чинители во рамките на целокупниот систем. Преку ова, се користи како основа/претпоставка за промена на системот.

Таксономија

Тоа е практика и наука за класификација на нештата или концептите, вклучувајќи ги и принципите што стојат во основата на таквата класификација

Временски хоризонти

Фиксна временска точка во иднина во која одредени процеси ќе се смета или претпостави дека завршуваат.

Инвестиции во приход од транзиција

Подеднакво распределен приход за сите чинители во општеството за отклучување на потенцијалот на секој чинител што учествува во транзицијата. Може да се гледа како вид на УОП

Несигурност

Недостаток на сигурност, состојба на ограничено знаење каде е невозможно точно да се опише постојната состојба, иден исход или повеќе од еден можен исход.

Непредвидлив(и) ризик(ци)

Непредвидлив ризик е потенцијална закана што не е позната и не може да се измери или контролира.

Непознат(и) ризик(ци)

Непознати ризици се оперативни ризици каде што е познат настанот што може да предизвика загуба, но веројатноста за негова појава е тешко да се предвиди.

Немерлив(и) ризик(ци)

Ризиците можат да бидат изразени со веројатност, т.е. можноста да ве погоди гром е 1 спрема 1 000 000. Но, неизвесноста е во основа немерлива, бидејќи се манифестира преку можности што не се замислени или вметнати во нашите модели на ризик.

Анекс

Придонес кон методолошката рамка

Лаборатории за темна материја

Извештаи

- Тековна доволност на политиката
- Тековни клучни приоритети
- Интегриран национален систем на податоци
- Следење и оценување

Мапирање на стратешки документи

Подготвиле: Симонида Кацарска, Сашо Јосев, Олгица Апостолова и Елена Гаврилова, Институт за европска политика (ЕПИ)

Извештаи

- Извештај за препорачаните критериуми за идентификација и избор на стратешки документи релевантни за развојот на НСР за Северна Македонија (март 2021 година)
- Анализа на економија и јавни финансии (2021)
- Анализа на енергија, животна средина и клима (2021)
- Анализа на добро управување (2021)
- Анализа на социјална политика (2021)

Ексел листови

- Инвентар за економија и јавни финансии
- Инвентар на енергија, животна средина, клима
- Инвентар на добро управување
- Инвентар на социјална политика

Анекс

Придонес кон методолошката рамка

Подготви: Неда Малеска, Центар за управување со промени (CCM)

Извештаи

• Придонес кон методолошкиот пристап за стратешки развој на Националната стратегија за развој 2021-2041

Анализа на ресурси

Подготвија: Марјан Петрески и Благица Петрески, Фајнанс тинк (ФТ)

Извештаи

• Концептуална рамка за проценка на можностите за ресурси за спроведување на Националната стратегија за развој на Северна Македонија

• Поднесување на Извештај за ФТ кон „Општа анализа на државата за Северна Македонија за Рамката за соработка за одржлив развој на Обединетите нации 2021-2025“, Обединетите нации (ноември 2020 година)

Меѓузависност на националниот и локалниот развој

Подготвија: Професорите Борче Треновски и Александар Стојков, Економски факултет, Универзитет Св. Кирил и Методиј, Скопје

Извештаи

• Усогласување на локалните и регионалните со националните стратегии за развој: во потрага по синергии

Мапирање и вклучување на засегнатите страни

Институт за европска политика (ЕПИ)

Подготвиле: Ардита Абаз-Имери и Стефан Ристовски

Извештаи

• Наратив за мапирањето на засегнатите страни

Ексел листови

• Преглед на мапирањето на локални засегнати страни од локални консултанти

Модели

• Модел 1: Мапирање на засегнатите страни (графикон)

Користени материјали

Интернет страници

Bond (2016). Choosing Appropriate Evaluation Methods Tool.

Retrieved May 11, 2021

<https://www.bond.org.uk/resources/evaluation-methods-tool>

Government of the Republic of North Macedonia. Strategic

Priorities. Retrieved May 02 2021 <https://vlada.mk/strateshki-prioriteti?ln=mk>

Vinnova. What is a Policy Lab?. Retrieved May 12, 2021

<https://www.vinnova.se/en/m/Smart-policy-development/what-is-a-policy-lab/>

Весници и списанија

Matthew Green (2019). It's about an economy that works for people and planet, rather than the other way around. Emerge Economics: Katherine Trebeck Profile

<https://www.whatisemerging.com/profiles/katherine-trebeck>

César A. Hidalgo, Ali Almosawi (2014, March 17). The Data-Visualization Revolution: Virtual “telescopes” for big data make it possible to see through the deluge. Scientific American

<https://www.scientificamerican.com/article/the-data-visualization-revolution/>

Извештаи

Guzzo et al (2018). Smart Specialisation at work: the policy makers' view on strategy design and implementation. Joint Research Centre Technical Reports, Seville Spain

<https://s3platform.jrc.ec.europa.eu/-/smart-specialisation-at-work-the-policy-makers-view-on-strategy-design-and-implementation?inheritRedirect=true>

Innovate UK (2018). Evaluation Framework: How we assess our impact on business and the economy. Technology Strategy Board, UK Government London, February 20218

https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/681741/17.3253_Innovate_UK_Evaluation_Framework_RatherNiceDesign_V2_FINAL_WEB.pdf

Moore, G., Audrey, S., Barker, M., Bond, L., Bonell, C., Hardeman, W., Moore, L., O'Cathain, A., Tinati, T., Wight, D. and Baird, J. (undated). Process evaluation of complex interventions. UK

Medical Research Council (MRC) guidance

<https://mrc.ukri.org/documents/pdf/mrc-phsrn-process-evaluation-guidance-final/>

Користени матеріјали

Elliot Stern (2015). Impact Evaluation: A Guide for Commissioners and Managers. the Big Lottery Fund, Bond, Comic Relief and the Department for International Development, May 2015

https://www.bond.org.uk/sites/default/files/resource-documents/impact_evaluation_guide_0515.pdf

Kate Raworth (2012). A Safe and Just Space for Humanity: Can we live within the Doughnut?. (PDF), Oxfam, 13 February 2012.

<https://www.oxfam.org/en/research/safe-and-just-space-humanity>

UNDP (2014) . Why, what and how to measure? A user's guide to measuring rule of law, justice and security programmes. United Nations Development Programme, New York NY

https://www.undp.org/content/dam/undp/library/crisis_prevention/UNDP_CPR_ROLMEGuide_August2014.pdf

UNSGSA's Fintech Sub-Group on Regulatory Sandboxes (2020).

Briefing on Regulatory Sandboxes. United Nations Secretary-General's Special Advocate for Inclusive Finance for Development
https://www.unsgsa.org/sites/default/files/resources-files/2020-09/Fintech_Briefing_Paper_Regulatory_Sandboxes.pdf

World Bank (2021). World Development Report 2021 : Data for Better Lives: Creating an integrated national data system.

Washington, DC: World Bank. © World Bank.

<https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/35218>

License: CC BY 3.0 IGO.

World Bank (2021). World Bank Development Report 2021: Social Contract for Data. Washington, DC: World Bank. © World Bank.

<https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/35218>

License: CC BY 3.0 IGO.

Журнали

Anam Ardeshiri and Mansoureh Jeyhani (2014). A speed limit compliance model for dynamic speed display sign. Journal of Safety Research [Volume 51](#), December 2014, Pages 33-40

Rivka Galchen (2020). How South Korea is composting its way to sustainability. The New Yorker, New York, March 2 2020 issue

<https://www.newyorker.com/magazine/2020/03/09/how-south-korea-is-composting-its-way-to-sustainability>

Книги

HM Treasury (2020). The Magenta Book: HM Treasury guidance on what to consider when designing an evaluation. 27 April 2011, Last updated:1 April 2020

Користени материјали

Блогови

Damir Kotoric (2021). The state of open-data design. UX Collective, Medium April 2 2021 <https://uxdesign.cc/designing-open-data-portals-for-government-85e2524f5877>

Gina Belle and Giulio Quaggiotto (2020). Portfolio approaches to tackle complex challenges. Notes on an emerging practice. UNDP Regional Office Asia Pacific, February 24 2020 Medium <https://undp-ric.medium.com/portfolio-approaches-to-tackle-complex-challenges-notes-on-an-emerging-practice-135b44ed0507>

Видео инсерти

Dave Snowden (2016). How leaders change culture through small actions. Summer School 2016, AcademiWales https://www.youtube.com/watch?v=MsLmjoAp_Dg

...

Ви благодариме

Зехра Заиди: zehra@darkmatterlabs.org

Инди Жохар: indy@darkmatterlabs.org

Линеа Ренквист: linnea@darkmatterlabs.org

Меган Колинс: meggan@darkmatterlabs.org

Ден Вејнрајт: @darkmatterlabs.org

Михај Череји: mihai@darkmatterlabs.org